

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

Olomouc 2018

Michela Rapantová

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Michaela Rapantová

Dítě jako svědek a oběť domácího násilí

Olomouc 2018 vedoucí práce: PaedDr. Alena JŮVOVÁ, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Dítě jako oběť a svědek domácího násilí“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

V Olomouci dne

.....

Michaela Rapantová

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PaedDr. Aleně JŮVOVÉ, Ph.D. za vstřícný přístup, ochotu a za projevenou trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Obsah

Úvod	7
1 Domácí násilí	9
1.1 Definice domácího násilí.....	9
1.2 Specifické znaky domácího násilí.....	10
1.3 Formy domácího násilí.....	11
1.4 Agresori.....	13
1.5 Oběť	14
1.6 Příčiny domácího násilí.....	15
1.7 Důsledky domácího násilí.....	18
2 Děti a domácí násilí	21
2.1 Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect).....	21
2.2 Děti v roli svědků domácího násilí	28
2.3 Dopady domácího násilí na děti.....	29
3 Vybraná legislativa v České republice	33
3.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – zákon č. 359/1999 Sb.....	33
3.2 Trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb.	34
3.3 Zákon č. 135/2006 Sb. – Zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím	35
4 Vybrané organizace zabývající se domácím násilím	37
4.1 Intervenční centra.....	37
4.2 Rosa – centrum pro ženy (www.rosa-os.cz)	37
4.3 Bílý kruh bezpečí – pomoc obětem trestných činů (www.bkb.cz)	37
4.4 Acorus – pomoc osobám ohroženým domácím násilím (www.acorus.cz).....	38

5 Praktická část	39
5.1 Metodika výzkumu	39
5.2 Cíl výzkumu	39
5.3 Výběr případu.....	39
5.4 Metody a techniky sběru dat	40
5.5 Struktura rozhovoru	40
5.6 Analýza a interpretace dat.....	41
5.7 Shrnutí.....	50
Závěr.....	54
Seznam použité literatury	56
Příloha	60

Úvod

Domácí násilí jako společenský fenomén byl v naší republice velmi dlouho přehlížen. Patrná změna nastala až po roce 1989, tedy po pádu komunistického režimu, přesto se stále jedná o značně frekventovaný sociálně patologický jev. Naskýtají se tak otázky, zda lze domácímu násilí předejít a jak ho zastavit.

Danému fenoménu navíc přispívá skutečnost, že vysoké procento dnešní „moderní“ společnosti je opředeno řadou mýtů, které pomáhají domácí násilí přehlížet a brát ho jako soukromou záležitost. Domněnka, že domácí násilí se vyskytuje pouze zřídka, a to v sociálně slabších rodinách, byla vyvrácena řadou odhalených případů, ze kterých vyplývá, že domácí násilí se týká všech lidí, bez ohledu na jejich postavení, vzdělání, rasu a náboženství. Také se mnohdy zdá, že situace není vážná, když oběť s násilníkem zůstává, přesto může být v ohrožení života. Stejně tak alkoholismus partnera není příčinou ani omluvou jeho jednání a žádná osoba v roli oběti si jakoukoliv formu domácího násilí nezaslouží.

Za pozitivní obrat lze považovat změny v legislativním rámci počínající rokem 2007, které se staví na stranu oběti a nabízejí tak výraznější možnosti k zastavení rodinného násilí a následné ochraně před ním.

Bakalářská práce je zaměřena především na dětské oběti domácího násilí, protože je považují za nejvíce opomíjené a taktéž nejvíce zranitelné. Děti jsou naše budoucnost, společnost by jim měla být oporou, pomáhat jim objevovat svět, učit je dobrým hodnotám, rozvoji a růstu. Je smutné, že děti trpí za své rodiče a následky traumatizujících chvil si nesou dál do života. Prožívají chvíle bolesti, strachu, hněvu, úzkosti, učí se mlčet a přežívat, aniž by měly možnost opravdu žít.

Cílem bakalářské práce je popis a analýza domácího násilí především v kontextu dítěte ohroženým daným jevem. Dále deskripce následků, jež domácí násilí zanechává nejen na těle, ale především na duši člověka. Tyto následky si pak oběť, ať už přímá nebo nepřímá, odnáší dále do života a je zapotřebí jim porozumět. Právě obeznámenost a porozumění danému fenoménu chápu jako

velký přínos, především proto, že ukazuje přehledný úhel pohledu a otevírá zatměnou mysl.

Práce je psána pro ty, kteří si prošli domácím násilím a kterým by mohla pomoci lépe pochopit negativní emoční dopady, jež tento fenomén zanechává.

1 Domácí násilí

Obecně se chápe jako opětovné fyzické, psychické nebo sexuální násilí páchané proti osobě blízké. Je to přetrvávající patologický jev, jež se odehrává za „zavřenými dveřmi“, tedy mimo kontrolu veřejnosti. Pachatel neopouští místo činu, z jisté tolerance totiž neočekává, že by za své chování mohl být potrestán či odsouzen. Jeho odhalení je velmi stěžejní, neboť sama oběť na sobě mnohdy nedá nic znát. Příčinou mlčení bývají nejčastěji citové nebo ekonomické vazby k násilníkovi, strach či stud. *„Domov bývá často idealizován jako oáza jistoty a štěstí, ale přitom se stal nejnebezpečnějším místem v moderní společnosti.“¹*

1.1 Definice domácího násilí

„Domácí násilí popírá to, co manželství, rodina a citové vztahy znamenají, relativizuje základní lidské hodnoty a porušuje základní lidská práva. Má vlastní dynamiku, kdy se jedná o spirálu násilí, kdy je střídáno období klidu a násilí. Násilí je promyšlené.“²

Terminologie v celé oblasti domácího násilí není jednotná, záleží tedy na konkrétním autorovi, jak který pojem přesně definuje. Daná nejednotnost je podmíněná celou řadou faktorů, primárně konkrétním kulturním a společenským kontextem, kdy každá definice vychází z odlišné představy o povaze tohoto fenoménu.

„Domácí násilí je definováno jako opakující se, jednostranné násilí fyzické, psychické, sexuální či sociální a ekonomické, které se ve vztahu mezi blízkými osobami bydlícími ve společném obydlí vyskytuje dlouhodobě.“³

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 135/2006 Sb. uvádí domácí násilí jako *„opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním,*

¹ GIDDENS, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 1999, s. 174. ISBN 80-7203-124-4. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9ebdfc20-34db-11e3-8d9d-005056827e51>

² VOŇKOVÁ, Jiřina a Radka MACHÁČKOVÁ. Domácí násilí: právní minimum pro lékaře. 2., aktualiz. vyd. Praha: proFem, 2004, s. 11. ISBN 80-239-4026-0.

³ MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, s.r.o., 2013, s. 20. ISBN 978-80-262-0366-7.

*v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném domě nebo bytě.*⁴

1.2 Specifické znaky domácího násilí

Jednoznačně popsat, dle čeho rozeznáme domácí násilí a kdy jde například jen o křivé osočení, nelze. Můžeme však popsat jisté společné znaky domácího násilí, jimiž jsou:⁵

- **Blízký vztah intimního charakteru** – nejčastěji osoby v příbuzenském vztahu, emocionálně provázané.
- **Společně sdílená domácnost.**
- **Pachatel disponuje nad obětí mocí**, nejedná se tedy o konflikt dvou rovnocenných stran.
- **Útoky se stupňují a opakují.** Střídá se období klidu, naděje a strachu.
- **Latence.** Jelikož se vše odehrává v soukromí, je veřejnosti skryto nebo jí přehlíženo.
- **Složité postih.** Pachatelé většinou spoléhají na nemožnost potrestání v důsledku nedostatku důkazů, pokud se nejedná například o těžké ublížení na zdraví.
- **Pokračování i po rozchodu či rozvodu.** Opuštění pachatele nebývá konečným řešením, neboť i poté se snaží oběti mstít.

⁴ Právní otázky domácího násilí: Bulletin Advokacie. Bulletin advokacie, odborný právnícký portál | Domů [online]. ČAK, ©2012 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravni-otazky-domaciho-nasili?browser=mobi>

⁵ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, WÜNSCHOVÁ, Petra, BLÁHOVÁ, Kateřina. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. 1. vyd. Praha: Acorus o. s., 2009, s 22. ISBN 978-80-254-5422-0.

1.3 Formy domácího násilí

Ať už se jedná o jakoukoli formu domácího násilí, vždy má jediný cíl – získat moc a udržet kontrolu nad druhým. Taktik, jak toho dosáhnout používají násilní jedinci celou řadu – od zastrašování, ponižování, izolování přes bití a tělesné týrání, které mnohdy končí i smrtí.

Fyzické násilí

Nejzjevnější forma domácího násilí, pachatel zanechává na těle oběti modřiny, popáleniny, škrábance, jizvy apod. Projevuje se fackováním, škracením, bitím, kopáním, ohrožováním zbraní a v extrémních případech dochází k přímému ohrožení na životě.

Psychické násilí

Je méně zřejmé, a tedy obtížně dokazatelné. Jedná se o soustavné ponižování, hrubé nadávky, urážky, zesměšňování na veřejnosti, vyhrožování, zastrašování, využívání mocenských privilegií aj. Dopady na duševní zdraví člověka jsou stejně nebezpečné, jako u násilí fyzického.

Emocionální násilí

Jde o násilí orientované na osoby, zvířata a věci, ke kterým má ohrožená osoba citový vztah. Zesměšňování, prohlašování oběti za blázna, citové vydírání, obviňování v každé situaci, výhrůžky odebráním dětí.

Sociální násilí

Je mířené na sociální postavení a prostředí oběti. Zahrnuje izolování ohrožené osoby od ostatních lidí, zablokování telefonu, zákaz vycházení z bytu, kontrolu času a sociálních kontaktů apod. V případě, že ohrožená osoba ztratí kontakt s vnějším světem, nemá možnost prodiskutovat svůj problém a získat jiný

úhel pohledu, dochází u ní k deformaci vnímání reality – normou se pak stává to, co prožívá, tedy dennodenní násilí.⁶

Ekonomické násilí

Dotýká se základních potřeb ohrožené osoby, jako je jídlo, bydlení, ošacení apod. Zahrnuje zákaz docházení do zaměstnání, nechávání se doprošovat o peníze, kontrolu vydávání peněz a požadování vyúčtování i nepatrných částek, odmítání financovat stravu, platit nájem, poskytovat ošacení, odebírání peněz, znemožnění disponovat společným účtem apod. V poslední době se rozšiřují případy, kdy si násilná osoba vzala vysoké půjčky, které nesplácela, a protože smlouva o půjčce byla uzavřena za doby trvání manželství, firmy vymáhají tyto pohledávky na ohrožené osobě, zatímco násilník mění místo pobytu a není k dohledání.

Sexuální násilí

Je rovněž hůře rozpoznatelné a dokazatelné, neboť zpravidla také nezanechává stopy a odehrává se v intimním prostředí beze svědků (v některých vyhocených případech jsou svědky děti). Zahrnuje znásilnění, vynucování si sexuálního styku nebo sexuálních praktik proti vůli ohrožené osoby, sexuální napadání nebo napadání erotických částí těla, jednání s ohroženou osobou pouze jako se sexuálním objektem atd. K odhalení často dojde až např. ve chvíli, kdy se u dětské oběti zjistí gravidita.⁷ Haškovcová⁸ uvádí, že sexuální násilí převažuje především na ženách (tzv. gerontofilie), dále pak na dětech a mladistvých (tzv. pedofilie). Sexuální násilí rozlišuje na sexuální zneužívání (týká se dětí), sexuální obtěžování (nežádoucí sexuální návrhy), znásilnění a obchod se ženami.

⁶ BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 87. ISBN 978-80-251-1786-6.

⁷ WEIS, Petr a kol. *Sexuální zneužívání dětí*. Praha: Grada 2005, s. 40. ISBN 80-247-0929-5.

⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Manuálek o násilí*. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004, s. 28. ISBN 80-7013-397-X.

1.4 Agresoři

„Vzhledem k tomu, že domácí násilí nesouvisí s věkem, vzděláním, světovým názorem, vírou, sociálním statusem ani ekonomickým postavením, je velmi těžké vykreslit jednoznačnou charakteristiku agresora. Rozšířený názor, že agresor je člověk primitivní, nevzdělaný nebo alkoholik u domácího násilí neplatí.“⁹

Pachatelem domácího násilí se může stát prakticky kdokoliv. Klíčová je osobnost. A právě (ne)patříčné založení osobnosti je nejpravděpodobnější příčinou okolností domácího násilí.

Podle Gondolfa¹⁰ je možné s násilnými tendencemi pracovat, například prostřednictvím nejrozšířenějších terapeutických programů, ale i alternativními způsoby, kterými jsou párové poradenství či programy zaměřené na zvládání agrese.

Pachatele dělíme na dva hlavní typy:¹¹

- **Násilník s dvojí tváří** – ve společnosti působí konformně až společensky, teprve až v domácnosti se projevuje jeho agresivní chování.
- **Sociálně problémový pachatel** – jedná se o jedince, který je nepřizpůsobivý, chová se nepatříčně a má sklony k užívání návykových látek. Alkohol nebývá příčinou domácího násilí, je mu připisována role katalyzátoru. Některé osoby, které potřebují a chtějí ventilovat své agresivní chování, záměrně tak využívají opilosti ke zmírnění odpovědnosti za své jednání.

Další typy jsou:

- **Rozpadlý alkoholik** – násilné chování se prohlubuje v závislosti na užívání velkého množství alkoholu. V takovém stadiu u člověka dochází k mravnímu, sociálnímu a psychickému zhrubnutí osobnosti, tzv. deprivaci.

⁹ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, PROKEŠOVÁ, Hana. Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dětí. 1. vyd. Praha: MPSV, 2006, s. 24. ISBN 80-86878-50-3.

¹⁰ GONDOLF, Edward W. Batterer intervention systems: issues, outcomes and recommendations. Thousand Oaks: Sage Publications, 2002, ix. ISBN 07-619-1662-8.

¹¹ ZBOŘILOVÁ, Klára. K problematice domácího násilí. Kriminalistický sborník, 2006, č. 4, s. 37.

- **Psychopatický pachatel** – chová se násilně z důvodu narušení své osobnosti. Daný typ násilníka je velmi nebezpečný, používá mučivé způsoby týrání a své chování dokáže velmi dobře maskovat. Je mistrem manipulace, lži a často oběť pronásleduje i po skončení vztahu. Ve svém chování je značně nevyzpytatelný.
- **Obyčejný reaktivní násilník** – násilím řeší stres nebo svou složitou životní situaci. Obvykle jde o slabého a nejistého jedince, který si na oběti vybíjí svůj vztek a posiluje sebevědomí. Tento typ pachatele je nejobvyklejší.

V odborné literatuře nalezneme další možné typologie, avšak výše uvedené považují za nejlépe odpovídající skutečností.

1.5 Oběť

Ucelený profil osobnosti oběti domácího násilí neexistuje. Domácí násilí se týká všech rodinných vztahů. Tak jako je každý člen rodiny potencionálním pachatelem, je i potencionální obětí. Nejčastějšími oběťmi násilí se však stávají ženy a děti. Rodina tak přestává plnit roli útočiště a mění se v nebezpečné místo.

Oběti lze rozdělit do skupin:

- **Ženy** – jsou nejčastějším terčem domácího násilí. Ty, které se staly obětí domácího násilí, mají nejrůznější psychické problémy. Tak jako agresoři, i týrané ženy mívají „dvojí tvář“, okolí nastavují tu pozitivní a optimistickou, ale ve skutečnosti je svírá strach a hněv. Laické veřejnosti se mohou jevit jako pasivní, ve skutečnosti však musí být velmi silné, aby přežily v situaci domácího násilí. Ohroženy jsou nezřídka ženy svébytné, pracovně úspěšné, mimo rodinný kruh aktivní a sebevědomé. I tak je svírá spousta otazníků a zdráhají se vyhledat odbornou pomoc.¹² Je vždy nanejvýš nutné ke každé takové ženě přistupovat jako k jedinečné bytosti, respektovat její individualitu a neuchýlit se ke stereotypnímu posuzování.¹³

¹²HIRIGOYEN Marie-France. *Psychické násilí v rodině a v zaměstnání*. 1. vyd. Praha: Academia, Nakladatelství věd ČR, 2002, 229 s. ISBN 80-200-0994-9.

¹³ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 22. ISBN 978-80-7367-690-2.

- **Děti** – násilí se velmi často v rodinách odehrává za přítomnosti dětí. Děti trpí násilím v rodině vždy, tedy i v případě, že nejsou samy přímo napadány. Ztrácejí pro ně tak důležitý pocit bezpečí a mylně hledají viníka. Děti zažívající domácí násilí jsou silně traumatizovány a jejich negativní zážitky se odrážejí i v jejich dospělém životě.
- **Muži** – tvoří jen nepatrné procento zjištěných obětí, což je velmi zavádějící, neboť málokterý muž veřejně přizná, že je týrán vlastní partnerkou. Nejčastější příčinou utajování je stud a neblaze očekávaná reakce společnosti.
- **Senioři** – i senioři, jako oběti domácího násilí, tvoří malé procento obětí. I zde jsou statistiky zavádějící. Senioři jsou velmi často týráni svými dospělými dětmi. Těmi, kterým dali život, zahrnovali je láskou, učili je chodit, mluvit, pomáhali jim objevovat svět. Je to pro ně velice bolestné téma.

Oběti domácího násilí jsou různého věku i pohlaví. Všechny však velmi trpí a s časem je přepadá beznaděj. Společnost mnohdy nerozumí jejich setrvávání ve vztahu. Je to především strach z možné msty, zvláště pokud jsou součástí i děti, a nedostatek prostředků na osamostatnění, co je nutí setrvat.

1.6 Příčiny domácího násilí

Agresivní chování je z velké části naučené již v dětství a mládí jako způsob řešení konfliktů a problémů, tedy přejímáním vzorů z původní rodiny. K tomu se přidává řada dalších vlivů, jakými jsou nezralost partnerů, obtížná ekonomická situace, nedostatek bytů, náročné životní situace a další.

Čírtková¹⁴ připisuje vznik domácího násilí nerovnoprávnosti mužů a žen v rodinných vztazích, v kulturních postojích a normách ovlivňujících rodinné vztahy. Individuální faktory ovlivňující vznik násilí se zakládají na vnitřní psychice obou partnerů. Uvádím zde nejčastější zdroje násilného chování.

Těžký stres či spolupůsobení několika stresujících událostí. Některé stresory, zejména ty chronické, se mohou stát spouštěčem násilného chování.

¹⁴ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Domácí násilí – přístup k řešení problému domácího násilí ve vybraných evropských zemích*. Praha: BKB, 2006. ISBN 80-86284-19-0.

Konkrétně jde o vážné finanční problémy, vysoké dluhy, nezaměstnanost, problémy v zaměstnání, zatčení člena rodiny, ztrátu nebo změnu domova, vážnou nemoc či nehodu, nečekané a neplánované těhotenství, sexuální problémy a problémy s identitou, rozvod nebo rozchod, úmrtí blízké osoby, problémy s příbuznými, partnerské neshody, problémy s dětmi apod.¹⁵

Frustrace. Hrubá nespokojenost jedince se stávajícím vztahem, stereotypem společného života, může být frustrován neuspokojující prací, jež mu nepřináší potěšení, neví, co si počne se svým životem, nemá jasný životní cíl apod. Frustrace vyvolává hněv a pohotovost k agresi, ta ovšem nemusí vyústit v otevřené násilí, záleží na okolnostech, sociální situaci a vlastnostech dané osoby, především na tzv. frustrační toleranci. Agresivní odezva nemusí být vždy směřována proti osobám (nebo objektům), které jsou její příčinou, zejména pokud by takové jednání mohlo jedince sociálně poškodit. Cílem agrese pak může být jiný jedinec, zpravidla fyzicky slabší nebo vůči násilné osobě v podřízeném (asymetrickém) vztahu (např. dítě vůči rodiči). Psychologové tento jev nazývají jako přepojení, resp. přemístění agrese – vysvětluje, proč lidé frustrovaní sociálními nebo ekonomickými těžkostmi nezřídka obrazejí svůj hněv vůči svým blízkým.¹⁶

Ohrožení. Pocit ohrožení může vést k tomu, že jedinec reaguje násilně, aby se chránil. Některé hrozby mohou být reálné, ale často jde spíše o předzvěst hrozby či prožívání pocitu ohrožení sebe samotného bez zjevné příčiny. Násilí propuká v okamžiku, kdy se osoba cítí reálně a bezprostředně ohrožena.

Charakteristiky vztahu. Vztah agresora k oběti je do značné míry vztahem ambivalentním – na jedné straně je to vztah intenzivní, připoutávající, na straně druhé si uvědomují, že v jejich vztahu je cosi nezdravého, až nenávistného. Nemohou žít spolu, ani bez sebe. Jejich vztah je spíše vztahem závislosti. Prvky závislosti lze identifikovat v různých vztazích: v partnerských relacích heterosexuálních i homosexuálních, vztazích rodič – dítě, sourozeneckých, ale také ve vztazích bývalých partnerů.¹⁷

¹⁵ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 62-63. ISBN 978-80-7367-690-2.

¹⁶ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 62-63. ISBN 978-80-7367-690-2.

¹⁷BLATNÝ, Marek. *Psychosociální souvislosti osobní pohody*. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 69. ISBN 80-86633-35-7.

Partnerské neshody. Každé soužití muže a ženy, případně jiných osob s sebou přináší určitý stereotyp a stres. Předními konflikty se stávají spory o hospodaření s penězi, frekvenci sexuálního života, způsob trávení volného času, dělba práce v domácnosti, kázeň a výchova dětí. Ne všem se podaří najít společné řešení, kompromis, a tak narůstá nejen intenzita konfliktu ale i pravděpodobnost, že dojde k násilí.¹⁸

Boj o moc. Boj o moc a strach z bezmocnosti jsou silnými spouštěči násilného chování. Partneři by si ve vztahu měli být rovni, tedy společně rozhodovat, vzájemně se akceptovat a respektovat. Agresoři však uzurpují veškerou moc a kontrolu do svých rukou, kdy násilí slouží k získání, udržení nebo vyplyne z této moci. Typickým příkladem je akt znásilnění, jehož účelem je podmanit si, přemoci, ponížit a zastrašit oběť.¹⁹

Vzory a modely chování. Děti vyrůstající v násilném prostředí (zejména v rodinném), kde je násilí akceptováno a sdíleno, přijímají tento vzorec chování jako normální.

Identifikace s agresorem. Pokud byla násilná osoba v útlém mládí opakovaně tvrdě fyzicky trestána, zažívala obrovský pocit bezmoci a slabosti, vrylo se jí to hluboce do paměti. Aby se týraný jedinec vyrovnal s pocity beznaděje, bezmoci a pasivity, chce být silný a agresivní, nikoliv slabý a bezmocný, proto se stává násilnou osobou.

Alkohol a drogy. Násilné osoby nečastěji konají v alkoholovém, popř. drogovém opojení. Alkohol mohou konzumovat ve snaze uklidnit se i k získání odvahy. Alkohol a drogy mnohým představují přijatelnou výmluvu pro násilné chování, aniž by byl jedinec sociálně stigmatizován. Zvláštností je tzv. „*patická ebrieta*“, vzácný stav, který lze charakterizovat jako abnormální reakci na požití alkoholu a u predisponovaných jedinců může spustit epizodu násilí.²⁰

Neurologické poruchy. Agresivní a násilné chování může vyvolat i zranění hlavy, cévní mozková příhoda a její následky, epilepsie, demence, meningitida,

¹⁸VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. *Partnerské násilí*. Praha: Linde, 2008, s. 26. ISBN 978-80-86131-76-4.

¹⁹ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál, 2011, s. 62-63. ISBN 978-80-7367-690-2.

²⁰Viz ref. 20.

nitrolebeční krvácení (*intrakraniální hemoragie*), infekce centrálního nervového systému apod.

Poškození mozku nebo jeho disfunkce. Násilí související s poškozením mozku je obvykle explozivní a zřídka izolované – takové osoby mívají předchozí dlouhou historii násilného chování, jako epizody sexuálního násilí, zdánlivě bezdůvodné napadení jiných osob apod. V určitých případech může být násilí u těchto osob doprovázeno záchvaty paniky, ztrátou paměti (amnézií), epileptickými záchvaty a poruchami vidění.

Psychická onemocnění. Lidé s psychiatrickou diagnózou mohou ztratit kontrolu nad svým chováním a jednat impulzivně.

Poruchy osobnosti. Riziková je především antisociální porucha osobnosti. Lidé s touto poruchou jsou mnohdy podráždění a agresivní, mívají opakované záznaky o napadení jiných osob, za které nemají výčitky svědomí. Obvykle nemají dobré vztahy s okolím.

1.7 Důsledky domácího násilí

V důsledku prožitého násilí si oběť vytváří určité mechanismy, které jí do jisté míry soužití s agresorem usnadňují. Oběť tak zcela změní vzorec chování, který neodpovídá laické představě o týrané osobě a o reakci na nabídnutou pomoc. Právě obeznámenost s následky domácího násilí na psychice i projevu oběti bývá v mnoha případech jediným vodítkem pro identifikaci domácího násilí ve vztahu. U takových obětí se často setkáváme s:²¹

- **Přehnanou laskavostí** – svůj život plně podřizuje agresorovým požadavkům, zcela minimalizuje své potřeby, snaží se pachateli zavděčit, a tím předejít agresí, oběť odmítá udělat cokoli, co by mohlo vyvolat u agresora hněv (např. podat trestní oznámení).
- **Minimalizací** – oběť bagatelizuje následky napadení, popírá pachatelovu vinu, sama nechápe, že je ohrožena.

²¹BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 87. ISBN 978-80-251-1786-6.

- **Disociací** – necitlivost na bolest, psychogenní amnézie, vznik mnohočetné osobnosti.
- **Popíráním viktimizace** – oběť popírá, že jí bylo ublíženo, odmítá podat trestní oznámení.
- **Neschopností ventilovat negativní emoce** ze strachu z následného rozporu atp.

Pokud oběť záměrně či podvědomě zlehčuje následky útoku (v některých případech ztrácí oběť schopnost posuzovat, zda jde o reálné nebezpečí, co je normální chování), závažnost činu je tak stěží rozpoznatelná a je-li přítomný policejní orgán, má sklony řešit věc na místě jako přestupek, nikoli jako trestný čin.

Jestliže oběť vyhledá pomoc, často se stydí a má pocit viny. V praxi se to často projevuje tak, že oběť přichází s tzv. zástupným problémem, tj. chce poradit s jinou věcí. Až delší rozhovor odkývá jako hlavní problém domácí násilí. Někdy přichází oběť s tím, že chce pomoci nějaké své známé (známému), kteří jsou obětí domácího násilí, i když ve skutečnosti potřebuje pomoc ona sama.

„Čím větší intenzity násilí se rodiče dopouštějí na svých dětech, tím hrubější jsou děti k sourozencům. Čím více jsou manželé hrubí na manželky, tím hrubější je manželka na své děti. Násilí prožité v dětství a mající formu „neškodného“ zneužívání se opakuje o generaci později. Míra následného násilí závisí na intenzitě a délce týrání a zneužívání.“²²

Dlouhodobé násilí páchané výhradně blízkou osobou, je natolik stresující a rozumově neuchopitelnou skutečností, že může ústit až do tzv. „syndromu týrané osoby“, známé též pod pojmem „battered person syndrome“. Nejčastěji se projevuje:²³

- Již zmíněnou přehnanou laskavostí, oběť je ochotná vyhovět čemukoliv a kdekoliv, jako by nad ní neustále visela hrozba, že ji někdo udeří.
- Vstřícností, neprůbojností, podřízeností.
- Nízkým sebevědomím, jehož příčinou jsou rostoucí útoky, až oběť začne mít pocit, že za nic nestojí.

²² BENTOVIN, Arnon. Týrání a zneužívání v rodinách. Praha, Grada Publishing 1998, 1.vydání, s. 25. ISBN 80-7169-629-3.

²³ VITOUŠOVÁ, Petra. Domácí násilí není privátní záležitost. Policista 2001, č.10. ISSN 1211-7943.

- Zkresleným vnímáním okolí, bere ponižování a fyzické týrání jako běžné a normální.
- Tzv. „naučenou bezmocností“ – jakmile zjistí, že sebelepší chování neovlivní pachatelovu násilnou reakci, vzdají to, přestanou hledat „únikovou cestu“ a naprosto odevzdaně očekávají další ránu.
- Obviňováním sebe sama, snaží se prožívanou krutou realitu vysvětlit, očistit pachatele, aby s ním mohly dále žít. Před sebou i před světem tak přebírají odpovědnost samy za sebe, hledají vlastní chyby, dle kterých usuzují, že trest si vlastně zaslouží. (Pokud oběť nikdy neobviňuje sama sebe a pouze se snaží očernit svého partnera, s největší pravděpodobností lže).

Jako první označila skupinu specifických příznaků při dlouhodobém domácím násilí L. Walkerová v 70. letech a zavedla pojem Syndrom týrané ženy – „Battered woman syndrome“. Popsala cyklus násilí (→ vytváření napětí → období týrání → líbáčky), během kterého pachatel nejrůznějšími manipulativními technikami postupně destabilizuje oběť, zbaví ji aktivity, víry ve vlastní schopnosti, objeví se u ní apatie a postupně nabývá přesvědčení o normalnosti situace, neexistenci pomoci apod. Fyzické násilí vznik syndromu zpravidla urychluje.²⁴

²⁴HICKEY, Eric W. *Encyclopedia of Murder and Violent Crime*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c2003. ISBN 07-619-2437-X.

2 Děti a domácí násilí

Pro velmi mnoho dětí je domácí násilí každodenní realitou. Statistiky uvádějí, že v rodinách, kde dochází k násilí, jsou děti přítomny ve více než 90 procentech případů a ve 40 až 60 procentech případů jsou agresorem napadány.

Domácí násilí děti silně traumatizuje, poškozuje jejich nervový systém i zdraví. Deformuje sociální vztahy dítěte, které postrádá pozitivní mužské i ženské vzory pro svůj vývoj. Učí je, že násilí, manipulace a ovládnutí ostatních je běžné a vyplácí se. Otřásá jejich sebeúctou, sebedůvěrou a sebereflexí. Takové děti mnohdy vnímáme jako problematické, nevychované, trpící nějakou poruchou osobnosti, ale přitom se velmi často jedná o přirozenou reakci na problémy, které zažívá doma. Reagují tak na situaci, kdy se bojí o sebe nebo o své nejbližší.²⁵

U dětí jako obětí domácího násilí následky dlouhodobé viktimizace blízkým agresorem mnohdy přetrvávají do dospělosti. Děti reagují na prožité trauma odlišně než dospělí. Typickým příkladem reakce dítěte je stav regrese, tedy vrácení se do období před traumatem, nebo se naopak chovají jako „malí dospělí“.

Domácí násilí je pro děti tak silně traumatizující životní zkušeností, že ho poškozuje v téměř všech oblastech vývoje.

2.1 Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Child Abuse and Neglect)

V padesátých letech 20. století se začali lékaři cíleně zabývat problematikou týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, kterou souhrnně nazývali „neúrazová poranění“. V roce 1962 byl popsán tzv. syndrom bitého dítěte (Battered Child Syndrome). V pozdějších letech se vžil pojem „syndrom CAN“ (z angl. Child Abuse and Neglect), neboli souhrn příznaků týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte.²⁶

²⁵BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 87. ISBN 978-80-251-1786-6.

²⁶NICM. *Syndrom CAN – charakteristika*. Národní informační centrum pro mládež [online]. Copyright © [cit. 10.06.2018]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/syndrom-can-charakteristika>.

Syndrom CAN je definován jako **poškození fyzického, psychického i sociálního stavu a vývoje dítěte**, které vzniká v důsledku jakéhokoli nenáhodného jednání rodičů nebo jiné blízké osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Příznaky CAN vznikají následkem aktivního ubližování nebo nedostatečné péče. Dospělý agresor zde zneužívá fyzické síly či psychické nadřazenosti a moci nad komplementárně podřízeným a závislým dítětem.

Podle Špeciánové²⁷ se zanedbávání vyznačuje nedostatkem péče, který způsobuje závažné ohrožení vývoje dítěte nebo nebezpečí pro dítě.

O syndromu CAN můžeme hovořit, pokud příčinná souvislost mezi negativním konáním pachatele vzhledem k dítěti a přímými i nepřímými následky této aktivity pro stav a vývoj dítěte nebo individuální oblasti jeho života. Zjištění tohoto stavu je potvrzením diagnózy CAN.

Fyzické násilí se charakterizuje jako „*Tělesné týrání je tělesné ublížení dítěte anebo jeho nezabránění, popřípadě nezabránění utrpení dítěte, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je určitá znalost či důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno anebo že mu vědomě nebylo zabráněno.*“²⁸

Tělesné týrání se rozlišuje podle své povahy na aktivní a pasivní.

Tělesné týrání aktivní povahy zahrnuje veškeré akty násilí na dítěti, při kterých dochází k tělesnému zranění dítěte, v krajních případech k jeho usmrcení. Příčinou je nezvládnutá, nadměrná agrese rodičů a dalších osob s následkem tělesného poranění.²⁹ Mezi formy fyzického týrání aktivní povahy patří:

- Nepřiměřené bití rukou či různými nástroji (vařečka, opasek, ramínko, kabel, hadice aj.).
- Kopy do dítěte, údery pěstí (často tak dochází k vnitřnímu zranění).
- Bodné, řezné a sečné rány různými nástroji.
- Nepřiměřené tahání za vlasy a ušní boltce.

²⁷ŠPECIÁNOVÁ, Š. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003, s. 96. ISBN 80-86131-44-0.

²⁸PÖTHE, Petr. *Dítě v ohrožení*. 2. rozšíř. vyd. Praha: G plus G, 1999, s. 35. Zde a nyní. ISBN 80-86103-21-8. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:672e5800-022e-11e7-8830-005056827e51>

²⁹VANÍČKOVÁ, Eva. *Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky*. Praha: Grada, 2004, s. 31. Psyché. ISBN 80-247-0814-0. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9338d850-4b28-11e6-ab2f-005056827e52>

- Způsobování popálenin (nejčastěji od cigaret, kamen, kulmy, žehličky, třením po koberci, vařící vodou – opařenin).
- Silným odstrčením dítěte, kdy často dochází k úderu o dveře, futra apod.
- Škracení, dušení, silný třes.
- Odpírání potravy a spánku.
- Uvádění dítěte do situací, ve kterých trpí.

Znaky a příznaky fyzického týrání:

- popáleniny nevysvětlitelného původu,
- fiktivní zdůvodnění poranění dítětem,
- strach ze styku rodičů, obava jít domů,
- lysiny,
- pohmožděniny, které mohou být následkem kousání, bití, kopání,
- časté škrábance, modřiny, opakované zlomeniny,
- permanentní útky od rodičů – sklon k sebepoškozování,
- strach odhalovat končetiny, odhalovat tělo v teplých dnech, neochota vysvlékat se při hodině tělesné výchovy.³⁰

Tělesné týrání pasivní povahy (zanedbávání) se vyznačuje nedostatečným uspokojením alespoň nejdůležitějších fyzických, psychických a sociálních potřeb dětí. Jedná se o úmyslné, ale i neúmyslné neposkytování péče, jež se vyskytuje u rodičů s psychickými poruchami nebo značně zaostalých. Do této skupiny řadíme i opomenutí v péči o dítě, jehož důsledkem je poranění či smrt. Mezi formy zanedbávání patří:

- Porucha v prospívání neorganického původu. Tato porucha se zpravidla vyskytuje ve velmi chudých rodinách. Jedná se o to, že dítěti není podáváno dostatečné množství stravy nebo jde o stravu s nízkou nutriční hodnotou. Následkem toho je podvýživa dítěte a hypovitaminóza (chybění vitamínů především skupiny B, C, D). Výsledkem může být těžká atrofie (zmenšení normálně vyvinutého orgánu – zastavení růstu dítěte) nebo dystrofie (porucha výživy orgánu).

³⁰ ELLIOTT, Michele. *Jak ochránit své dítě*. Praha: Portál, 1995, s. 61–62. ISBN 80-7178-034-0.

- Nedostatek zdravotní péče. Jde o vědomé i nevědomé odmítání preventivní i akutní péče, zpravidla způsobené neporozuměním vážnosti zdravotního stavu dítěte, kdy rodiče doufají ve spontánní uzdravení dítěte a tím ho ohrožují na životě. Rovněž se jedná o nezabezpečení kvalitní hygienické péče.
- Nevhodné bydlení, ošacení a nedostatek ochrany. Ohroženými dětmi jsou děti trpící chudobou svých rodičů nebo děti bez domova.
- Využívání dětí. Jedná se o nucení dětí k žebrání a zneužívání dětí jako levné pracovní síly.³¹

Nejčastější příznaky tělesného zanedbávání:

- Nedostatečná osobní hygiena.
- Poruchy příjmu potravy, dítě má trvale pocit hladu.
- Podávání jednostranné výživy po nepřiměřeně dlouhou dobu.
- Nevhodné oblečení (příliš velké nebo malé oblečení pro dítě).
- Zdravotně závadné podmínky v domácnosti.
- Nedostatek potřebné lékařské péče.
- Nedostatečné sociální dovednosti, poruchy řeči.
- Ponechání dítěte venku, na ulici v nevhodnou dobu.
- Permanentní přebírání péče za své sourozence.

Některé z těchto podmínek se mohou zřídka vyskytovat v každé domácnosti. O zanedbávání dítěte lze hovořit tehdy, vyskytují-li se více těchto faktorů po delší dobu.

Psychické týrání

Na rozdíl od fyzického týrání, nezanechává na pohled viditelné stopy. Prokazatelné jsou však změny v psychice dítěte, v jeho osobnosti a náladách, časté deprese a úzkosti, které mohou být důsledkem ubližování v rodině. Děti trpící touto formou násilí vyrůstají bez lásky, v ovzduší křiku, nadávek, opovrhování, nezájmu rodičů. Trpí samotou a citovou prázdnotou.³²

³¹DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 59. ISBN 80-7169-192-5.

³²DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 45. ISBN 80-7169-192-5.

Aktivní forma psychického týrání zahrnuje soustavné ponižování, srážení sebeúcty, nadávky, výhrůžky, zastrasování, obviňování, také nároky nepřiměřené věku dítěte. Vyhrožování smrti nejbližších. V některých případech agresor vyhrožuje i sebevraždou. Děti jsou vysoce omezovány v kontaktech s přáteli či rodinou. Může docházet k záměrnému ubližování domácích zvířat k nimž mají děti citový vztah. Dále ničení věcí, obvykle se jedná o hračky.³³

Pasivní forma psychického týrání je charakteristická tím, že v důsledku násilí v rodině není dětem poskytnuto prostředí, ve kterém se mohou adekvátně vyvíjet. Nemohou zažívat rodinné bezpečí, jistotu, že věci se dějí spravedlivě, že vše špatné lze změnit nebo alespoň ovlivnit. Nemají jistotu, že u svých dospělých mohou hledat pomoc a pochopení.³⁴

Nejčastější formy psychického týrání u dětí:

- časté nadávky, opovrhování, zesměšňování;
- vyhrožování, úmyslné vyvolávání strachu;
- přetěžování dítěte domácími pracemi;
- násilná sociální izolace;
- požadování nereálných výkonů;
- odmítání, zavrhování dítěte;
- odpírání pochvaly, ocenění;
- permanentní srovnávání s úspěšnějším sourozencem;
- nedostatek lásky nebo její úplná absence;
- dítěti je dáváno najevo, že je nežádoucí, nechtěné;
- rodič nereaguje na projevy dítěte, jeho přání;
- rodiče dítě zesměšňují, ponižují, vyhrožují zabitím, opuštěním;
- domácí vězení a zakazování přátel;

ale také

- přehnaná ochrana dítěte před nepříjemnými zkušenostmi, jejímž důsledkem je naučená bezmocnost;

³³NICM. *Formy a následky psychického týrání, zneužívání a zanedbávání*. Národní informační centrum pro mládež [online]. Copyright © [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/formy-a-nasledky-psychickeho-tyrani-zneuzivani-a-zanedbavani>

³⁴DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Praha: Grada, 1995, s. 45. ISBN 80-7169-192-5.

- krajně liberální výchova, kdy dětem nejsou vymezeny hranice, má za následek sklony k egocentrické orientaci.³⁵

Sexuální zneužívání

Je to každé nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti nebo chování, vedoucímu především k uspokojování sexuálních potřeb zneuživatelé. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Pohlavní zneužívání dělíme na kontaktní a bezkontaktní.

Kontaktní sexuální zneužívání (dotykové)

Obsahuje dva typy aktivit s dítětem, nepenetrativní a penetrativní aktivity. Nepenetrativní aktivity jsou ty, při kterých nedochází k pohlavnímu styku s dítětem.

- líbání dítěte s průnikem jazyka
- osahávání dítěte na genitálu nebo prsou
- nucení dítěte k manipulaci se svými pohlavními orgány nebo pohlavními orgány zneuživatelé.

Penetrativní aktivity znamenají styk s dítětem.

- orální sex
- anální sex
- znásilnění (incest).

Bezkontaktní sexuální zneužívání

- exhibicionismus (obnažování se před dítětem)
- masturbace před dítětem
- pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení
- přinucení dítěte sledovat soulož, pornofilmy
- zneužití dítěte k dětské prostituci.

³⁵NICM. *Formy a následky psychického týrání, zneužívání a zanedbávání*. Národní informační centrum pro mládež [online]. Copyright © [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/formy-a-nasledky-psychickeho-tyrani-zneuzivani-a-zanedbavani>

Pokud se jedná o sexuální zneužívání v rodině, mluvíme o takzvaném intrafamiálním sexuálním zneužívání. V takovém případě jde často o jev dlouhodobý a opakovaný, bohužel i skrytý. Naopak zneužívání mimo rodinu označujeme za extrafamiální.

Ať už jde o jakoukoliv formu tohoto zneužívání, dětem způsobuje nepředstavitelné psychické rány. Dítě je na zneužívatelem často závislé, nebo se bojí výhrůžek, proto mlčí a snaží se ty zlostné okamžiky přežít, nemyslet na daný okamžik. Hledání možných příčin mu nabourává morální hodnoty a ono přestává důvěřovat ostatním, se strachem z možných důsledků, příp. dalších výslechů, jež mu vracejí vzpomínky, které do paměti nepatří.

Zvláštní formy syndromu CAN

Systémové týrání

Týrání dítěte systémem, který by měl sloužit k ochraně, pomoci, péči a vzdělávání dítěte. Dochází k tomu např. pokud je dítě odebráno z rodiny, ačkoliv byla možnost řešení sanací či jinou pomocí rodině, přetěžováním dítěte v oblasti vzdělávání, jež má za následek psychosomatické problémy, úzkosti aj. V oblasti zdravotnictví může docházet k nesprávným přístupům k dítěti např. při často opakovaných vyšetřeních, hospitalizaci dítěte apod.³⁶

Rituální zneužívání

Je definováno jako zacházení s dětmi, uskutečňovaném v souvislosti se symboly, které mají náboženskou, magickou či nadpřirozenou charakteristiku a jsou součástí určitého organizovaného společenství. Nemusí se však vždy jednat o skupinový jev a nelze předvídat, jak se bude zneužívateľ k dítěti chovat. Vyzývání těchto symbolů a provozování aktivit je uplatňováno též k nahnání strachu dítěti.³⁷

³⁶ BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, PROKEŠOVÁ, Hana. Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dětí. 1. vyd. Praha: MPSV, 2006, s. 38. ISBN 80-86878-50-3.

³⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde, 2003, s. 20-25. ISBN 80-86131-44-0. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:f883c380-6bf2-11e4-b202-005056827e52>

Münchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení)

Rodič (nejčastěji matka) se snaží upoutat pozornost a získat sympatie okolí předstíráním nejrůznějších nemocí u svého dítěte. Obvykle se přitom neštítí dítěti ublížit. Dané dítě tráví své dětství v nemocnici a je opakovaně invazivně vyšetřováno. Rodič mu může podávat nejrůznější léky a látky, které vyvolávají zdravotní obtíže. Po odejmutí dítěte z rodiny tyto obtíže vymizí.

Organizované sexuální zneužívání dětí

Je definováno jako zneužití dítěte pro sexuální účely za peníze nebo odměnu. Má tři formy: dětskou prostituci, dětskou pornografii a obchod s dětmi. Organizovanost přesahuje hranice města, země či kontinentu. Vedle dětské prostituce lze do této skupiny řadit i dětskou pornografii v kontextu se sexuální turistikou a nový druh obchodních aktivit, ve kterých dítě vystupuje jako zboží.³⁸

2.2 Děti v roli svědků domácího násilí

„Pokud děti vyrůstají v prostředí, kde násilí patří ke stereotypům chování, lze s jistotou předpokládat, že tato skutečnost významně ovlivní jejich vývoj. I když násilí není primárně zaměřené na dítě, které je „pouze“ jeho svědkem, lze takové dítě podle světové zdravotnické organizace (WHO) považovat za týrané. Náš právní řád však s tímto výkladem nepočítá.“³⁹

O dětech se v souvislosti s domácím násilím právem hovoří jako o „zapomenutých obětech“. Spousta lidí se domnívá, že dítě v roli svědka domácího násilí nevnímá, že tomu nerozumí, že se ho to netýká. Opak je pravdou. Děti jsou všímavé a neuvěřitelně vnímavé. Slyší, vidí souvislosti, ale nechápou. Nevědí proč, vinu hledají v sobě samotných. Rozpadají se jim jistoty bezpečí, důvěry a spravedlnosti. Cítí se bezmocné, přetížené, mají strach a hněv. V případě násilí

³⁸GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. *Podoby násilí v rodině*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 20. ISBN 80-702-1416-3.

³⁹BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, PROKEŠOVÁ, Hana. *Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dětí*. 1. vyd. Praha: MPSV, 2006, s. 38. ISBN 80-86878-50-3.

reagují různě. Některé se schovají a tiše vyčkávají, dokud vše neskončí. Jiné pláčou, křičí a snaží se incident ukončit a ochránit oběť.

Když je takřikajíc po všem, děti se snaží utěšit oběť, pomáhají uklízet nepořádek a hledají odpovědi. Jiné mlčí a jsou lhostejní, jako by se jich to nedotklo, přitom skrývají utrpení, hněv i strach.

Děti vědí, že se domácí násilí tají. Je to bolestné a ponižující, zkrátka něco, o čem se nemluví. Emoce se však hromadí a dítě je vybíjí za jiných okolností, zpravidla mimo domova. Pro malé děti je typický egocentrismus, který ovlivňuje jejich pohled na dění v prostředí kde žijí. Mají tak tendenci vztahovat vinu za násilné incidenty na sebe. Strach z dalšího provinění je nutí být vzornými, poslušnými, snaží se plnit každé přání násilné osoby, jen aby zabránily dalšímu ataku. Žijí v trvalém napětí, mají permanentní strach, jsou nejisté a nedůvěřivé.

Pocity dětí vyrůstajících v rodinách, kde je násilí běžnou součástí života, se různí jako násilníková tvář. V časech pohody cítí radost a uvolnění, jindy jsou plní hněvu, lítosti a strachu. Ačkoliv násilníka nenávidí, přesto si přejí jeho náklonnost, čas a lásku. Zvláště bolestná je pro ně skutečnost, kdy právě lásku, pochopení a slova útěchy nenalézají ani u oběti.

2.3 Dopady domácího násilí na děti

Pokud se dítě potýká s domácím násilím po delší časové období, existuje zde poměrně velká pravděpodobnost, že se na něm celá tato situace podepíše negativním způsobem. Některé děti trpí nespavostí, mají noční můry, jiné jsou až přehnaně přecitlivělé a potřebují cítit náklonnost a pozornost ve zvýšené míře. Mnoho dětí žijících v podobném prostředí, má značné problémy s pozorností, což pochopitelně vede ke zhoršení jejich školních výsledků. Některé vykazují agresivní chování vůči svým sourozencům nebo jiným dětem, ale také se stává, že dítě odmítá a brání se veškerým citovým záležitostem, které mu rodiče nabízí.

Tyto a další reakce ukazují, kolik síly dítě stojí se s touto situací emocionálně vyrovnat.⁴⁰

Dopad domácího násilí může být odlišný u adolescentů, jež jsou vystaveni domácímu násilí od útlého dětství a u adolescentů, kteří se s domácím násilím setkají poprvé až v dospívání. Studie ukazují, že násilí proti matce silně ovlivňuje vznik deprese u adolescentních dívek. U adolescentů žijících v prostředí domácího násilí se zvyšuje riziko, že se stanou bezdomovci. Stresy spojené s domácím násilím mohou u adolescentů způsobit to, že sami začnou na domácím násilí participovat. Vargová, Vavroňová, Pokorná a Švecová⁴¹ rozdělují projevy dětí, které opakovaně přihlížely domácímu násilí, do následujících oblastí:

Psychické projevy: pocity úzkosti, poruchy koncentrace, pocity osamění, vzteku, smutku, bezmoci, deprese, nízké sebevědomí, sebevražedné tendence a sebeobviňování. Regrese je jednou z reakcí dětí na prožité trauma, tj. návrat dětí do již překonaných vývojových období. Znakem bývá noční pomočování, žvatlání, pasivita, noční můry a děsy, nadměrná přizpůsobivost a ztráta projevů dětské přirozenosti.;

Psychosomatické projevy: bolesti břicha, bolesti hlavy, zvýšená nemocnost bez nalezení příčiny, nespavost, zimomřivost, třes atd.;

Projevy v chování: fyzická i verbální agrese, útoky z domova, porušování pravidel a nerespektování hranic, vyrušování, dožadování se pozornosti, poruchy přizpůsobování se.

Dalším závažným dopadem násilí páchaném na dítěti je citová deprivace. Projevuje se neuspokojením citové jistoty a bezpečí v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu.⁴² Potřebu citu se dítě snaží nalézt a uspokojit u jiného člověka. Dochází tak kupříkladu k silnému lpění na sourozencích. Citové uspokojení lze dosáhnout i tak, kdy se dítě zaměří na jídlo či jiné tělesné potřeby. Krajním projevem může být rezignace, kdy dítě ztrácí zájem o jakýkoli bližší

⁴⁰BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. *Z pekla ven: žena v domácím násilí*. Brno: Computer Press, 2008, s. 87. ISBN 978-80-251-1786-6.

⁴¹VARGOVÁ, Branislava a Marie VAVROŇOVÁ. *Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí*. Přeložil Dana POKORNÁ. Praha: Rosa, 2006, s. 49.

⁴²LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. 3., doplň. vyd. Praha: Avicenum, 1974, s. 136. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:891341b0-1ba2-11e4-8f64-005056827e52>

vztah. Dopady citové deprivace se pak projevují v problémech v komunikaci, nedostačujícím využívání rozumových schopností, zhoršení školního prospěchu, ve přetvořeném citovém prožívání a vztazích v okolí, v absenci empatie v mezilidských vztazích a v hierarchii hodnot.⁴³ Mezi další významné dopady patří:

Transgenerační přenos násilí

Jedná se o proces, následkem kterého se vědomě nebo neúmyslně přenášejí vzorce chování na další generace. Potvrzuje, že mezi vazbou rodič – rodič a rodič – dítě, panuje zpravidla shoda. Tedy to, jak se rodič chová ke svému dítěti a jak ho vychovává, tak byl s největší pravděpodobností vychováván svým vlastním rodičem. Přesto může být charakter vazby mezi rodičem a dítětem v průběhu dětství a dospělosti ovlivněn. „*Mnohé z dříve týraných dětí se mohou stát i velmi dobrými rodiči, zejména pokud se jim podaří v pozdějších letech (především v pubertě a adolescenci) navázat kvalitní sociální vztahy a prožít silné pozitivní sociálně-korektivní zkušenosti.*“⁴⁴

Posttraumatická stresová porucha

Je způsobena chronicky se opakující traumatickou zkušeností, kterou může dítě očekávat, předpokládat, že nastane, ale nemůže ji odvrátit. Tyto zážitky nastávají často v kontextu interpersonálních vztahů s blízkými osobami a příkladem je extrémní fyzické trestání, sexuální zneužívání, přítomnost při závažných konfliktech mezi blízkými osobami, nejčastěji rodiči. Tyto typy traumatizace u dětí se mohou vyskytovat současně nebo následně a vzájemně se ovlivňují a potencují. Existuje také možnost sekundární traumatizace, například při nevhodných reakcích rodičů nebo při následném policejním vyšetřování takových událostí, či negativním dopadu na rodinu dítěte.⁴⁵

⁴³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 262. ISBN 80-246-0956-8. Dostupné také z:

<http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:f53228c0-8dcf-11e5-a715-005056827e52>

⁴⁴ SEDLÁŘOVÁ, Petra. *Základní ošetrovatelská péče v pediatrii*. Praha: Grada, 2008, s. 192. Sestra. ISBN 978-80-247-1613-8.

⁴⁵ Informační portál – Šance Dětem. *Posttraumatická stresová porucha u dětí – Šance Dětem*. [online]. Copyright © Nadace Sirius [cit.2018-06-1]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/o-cem-se-mluvi/posttraumaticka-stresova-porucha-u-deti-2714.shtml>

Rovněž je charakterizována zlhostejněním, zmrtvěním a znecitlivěním. Odtazením se od klíčových osob a depersonalizací. Mění percepci, motoriku, náladu, paměť a asociace.

Zažité traumatické vzpomínky se tak v dospělosti navracejí ve formě tzv. „flashbacků“, kdy se dané osobě na základě nějakého podnětu, vybaví zpravidla emocionální prožitky z dříve prožité traumatizující zkušenosti. Podstatná je také skutečnost, že tyto emocionální prožitky přicházejí podvědomě a samovolně, postižená osoba si tedy nemusí být vědoma souvislosti.

3 Vybraná legislativa v České republice

Dětská práva přísluší do práv všeobecně lidských. Děti jsou však osoby bezbranné a nedokážou si svá práva dostatečně zajistit, což vedlo společnost k tomu, aby sama dohlížela na dodržování ochrany dětí. Z norem ústavního i mezinárodního charakteru vyplývá povinnost státu chránit děti před psychickým, tělesným a sexuálním násilím. Za základní normu je považována Listina základních práv a svobod (zákon č. 2/1993 Sb.). Práva vztahující se k ohroženým dětem jsou uvedena v hlavě druhé oddílu prvním. Mezi tyto práva patří právo na život, právo nebýt podroben krutému zacházení či trestu, právo na zachování lidské důstojnosti a další.

Nejdůležitějším mezinárodním právním dokumentem je Úmluva o právech dítěte, schválena Valným shromážděním OSN v roce 1989. Česká republika ji ratifikovala v roce 1991.

3.1 Zákon o sociálně-právní ochraně dětí – zákon č. 359/1999 Sb.

Cílem sociálně-právní ochrany dětí je zájem o blaho a harmonický vývoj dítěte. Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině.⁴⁶

Klade si za cíl především ochranu dítěte a právo na jeho příznivý vývoj, řádnou výchovu, zlepšení funkcí rodiny, obranu zájmů nezletilého, zabezpečení dětí bez rodiny a případné zabezpečení náhradní rodinné péče. Především se

⁴⁶MV ČR. *Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv*. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Copyright © 2018 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena [cit. 16.06.2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

zaměřuje na sirotky, nezletilé spadající do péče jiné fyzické osoby, jež neplní své výchovné povinnosti a na děti, jejichž rodiče nedostatečně vykonávají svou zákonnou povinnost. Dále se orientuje na děti žijící demoralizovaným životem, utíkající z domova a děti, které porušily zákon a spáchaly trestný čin a v neposlední řadě na ty, která se naopak staly obětí trestného činu způsobujícího ohrožení jejich života, zdraví, lidské důstojnosti či mravní výchovy.

Obsahuje modifikaci výchovných opatření k možnosti soudního usměrnění rodičovské výchovy, pokud to okolnosti žádají, a to v ustanovení § 13. Upravuje kompetence k podávání návrhu na zahájení soudního řízení v otázkách omezení, pozastavení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, při nařízení ústavní výchovy, náhradní rodinné péče aj.

3.2 Trestní zákoník – zákon č. 40/2009 Sb.

Zaměřuje na domácí násilí především v § 199 – Týrání osoby žijící ve společném obydlí.

- 1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společném obydlí, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až čtyři léta.
- 2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým nebo trýznivým způsobem,
 - b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví,
 - c) páchá-li takový čin nejméně na dvou osobách, nebo
 - d) páchá-li takový čin po delší dobu.
- 3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1
 - a) těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo
 - b) smrt.

Dalším podstatným paragrafem trestního zákoníku pro dané téma je § 201 – Ohrožování výchovy dítěte.

- 1) Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že
 - a) svádí ho k zahálčivému nebo nemravnému životu,
 - b) umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život,
 - c) umožní mu opatřovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženíhodným způsobem, nebo
 - d) závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.
- 2) Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti.
- 3) Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 ze zavrženíhodné pohnutky,
 - b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu,
 - c) spáchá-li takový čin opětovně, nebo
 - d) získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

3.3 Zákon č. 135/2006 Sb. – Zákon, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím

Dne 1. ledna 2007 nabyl účinnosti zákon na ochranu před domácím násilím (zákon č. 135/2006 Sb.), zvaný také institut vykázání a který zásadním způsobem mění situaci ohrožených osob. Upravuje, a především propojuje postupy policie, justice a sociálních služeb při řešení případů domácího násilí. Dává policistům pravomoc vykázat násilnou osobu na 10 dní ze společného obydlí.

Institut vykázání je oprávněním netrestní povahy. Jedná se o preventivní opatření, které výrazně zasahuje do občanských práv a svobod. Jeho užití se proto pečlivě zvažuje. Policisté na místě incidentu musí provést šetření, které spočívá

nejen v získání výpovědi násilné osoby (pachatele), ohrožené osoby (oběti), svědků, sousedů, dále získávají informace z policejních evidencí a databází. Dojdou-li na základě takto získaných poznatků k závěru, že po odchodu policistů může dojít k eskalaci násilí a nebezpečnému útoku na život, zdraví či svobodu ohrožené osoby, rozhodnou o vykázání násilníka. Ten musí na 10 dnů opustit společné obydlí. Vzít si může pouze věci nezbytné pro svou osobní potřebu. Policisté pak mají povinnost ověřovat, zda nedošlo k porušení jejich rozhodnutí ze strany vykazaného. Pokud pachatel nesplní podmínky vykázání, pak se může dopustit přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. O každém případě vykázání a o všech provedených úkonech policisté mimo jiné informují např. i intervenční centra. Intervenční pracovníci pak neprodleně kontaktují ohrožené osoby a poskytují jim sociálně právní poradenství a psychologickou pomoc. Dále koordinují spolupráci mezi orgány sociálně právní ochrany, zdravotnickými zařízeními, policií a soudy.⁴⁷

U nejzávažnějších forem útoků násilné osoby vykazujících znaky domácího se v praxi využívá i prostředků trestního řádu sloužících k zajištění osob (tj. zadržení či vazby).

Oběti domácího násilí mlčí především ze strachu z odsouzení společností. Mýty a vysoká tolerance tohoto fenoménu je nutí tiše trpět. Ztrácí důvěru v okolí a na spravedlnost a morálku nevěří. Byť i jediná špatná zkušenost se zákonodárnou sférou jim dává důvod snažit se dál. Proto považuji za podstatné, aby společnost přestala před domácím násilím zavírat oči a aby tak umožnila orgánům státní moci plně vykonávat potřebné kroky, které jsou světlem pro oběť žijící v temnotě skrývané bolesti.

⁴⁷ Policie České republiky. *Institut vykázání*. [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 10.06.2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zautocila-na-svou-matku.aspx>

4 Vybrané organizace zabývající se domácím násilím

4.1 Intervenční centra

Pracoviště poskytující krizovou pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Od 1. ledna 2007 působí ve všech krajích České republiky. Poskytují přechodnou odbornou pomoc a nehmotnou podporu v konkrétních případech domácího násilí a zároveň koordinují interdisciplinární spolupráci mezi dalšími navazujícími službami na krajské úrovni. V případech vykázaní spolupracují s Policií České republiky (viz [www stránky: www.domaci-nasili.cz](http://www.domaci-nasili.cz)).

4.2 Rosa – centrum pro ženy (www.rosa-os.cz)

Nestátní nezisková organizace specializující se na pomoc ženským obětem násilí a jejich dětem. Součástí pomoci je i odborné specializované poradenství a komplexní pomoc pro oběti domácího násilí, mezi něž patří:

- krizová intervence
- sociálně-terapeutické poradenství
- vytvoření bezpečnostního plánu
- poskytování utajeného azylového bydlení pro oběti domácího násilí
- telefonická krizová pomoc pro všechny oběti domácího násilí.

4.3 Bílý kruh bezpečí – pomoc obětem trestných činů (www.bkb.cz)

Nepolitické humanitární sdružení zaměřené na pomoc obětem trestné činnosti a prevenci kriminality. Provozuje poradny v Praze, Brně, Olomouci, Ostravě, Plzni a Pardubicích, DONA linku (nepřetržitá telefonní pomoc pro ohrožené osoby domácího násilí v ČR) a DONA centrum v Ostravě. Poradna je otevřena všem obětem trestných činů bez rozdílu. Poskytuje:

- informace o domácím násilí
- telefonickou linku Dona pro oběti domácího násilí
- služby pro oběti trestných činů a příbuzné
- praktické rady a legislativní odbornou pomoc
- přednášky, semináře, kongresy.

4.4 Acorus – pomoc osobám ohroženým domácím násilím (www.acorus.cz)

Poskytuje osobám ohroženým domácím násilím komplexní odbornou pomoc směřující k překonání nepříznivé sociální situace a k začlenění do běžného života bez přítomnosti násilí.

- krizová telefonní linka
- e-mailové poradenství
- ambulantní pomoc
- krizová pomoc, krizové lůžko (max. 5 dní)
- azylový dům
- následná pomoc
- propagace a osvětová činnost

Organizací zabývajících se domácím násilím je dnes v každém kraji dostatečný počet. Oběti domácího násilí v tísnivé situaci, kdy už cítí, že jim jde o život, se převážně obracují na Policii České republiky, která blízce spolupracuje právě s těmito organizacemi.

5 Praktická část

5.1 Metodika výzkumu

V této bakalářské práci je popsána fenomenologická studie dvou konkrétních případů. Jak uvádí Hendl, „*V rámci fenomenologické studie se vytváří popis a interpretace sdělených prožitků. Výsledkem je text, který „zní pravdivě“ pro toho, kdo měl danou zkušenost s daným fenoménem, a poskytuje vhled pro toho, kdo ji neměl.*“⁴⁸ Jako hlavní cíl zmiňuje popis a analýzu prožité zkušenosti se specifickým fenoménem, kterou daní jedinci mají.

5.2 Cíl výzkumu

Domácí násilí ovlivňuje celý život dětí, nezávisle na tom, zdali se staly jeho přímými oběťmi nebo byly jen v roli svědků. Problémy plynoucí z daného fenoménu se projevují v oblasti emoční, psychické, sociální i zdravotní. Strach, bezmoc, pocit viny, nenávisť, rozporuplné pocity jsou tím, co je provází. Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit, jakým způsobem děti vnímají prožité domácí násilí. Pomocí dílčích cílů nahlédnout na to, jak na ně působí prožité domácí násilí a jak to ovlivnilo vztahy v rodině. Jak uvádí Gavora,⁴⁹ „*výzkum je systematický způsob řešení problémů, kterým se rozšiřují hranice vědomostí lidstva. Výzkumem se potvrzují či vyvracejí dosavadní poznatky, anebo se získávají nové poznatky.*“

5.3 Výběr případu

Vzhledem k obtížím se získáváním respondentů byla kritéria jejich výběru omezena na nezletilost a osobní zkušenost s domácím násilím. Určený cíl je tak zaměřen na dva konkrétní případy, dívku a chlapce. Byli nejen svědky ale i

⁴⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, 978-80-7367-040-5. s. 131

⁴⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido 2000. ISBN 80-85931-79-2.

oběťmi domácího násilí a pocházejí z odlišných sociálních vrstev. Dané případy jsou svým způsobem jedinečné a nutno podotknout, že jejich zkušenosti nelze zobecňovat na všechny případy. Přesto mají určité podobné rysy a esenci.

5.4 Metody a techniky sběru dat

Zvolila jsem kvalitativní strategii, umožňující proniknout více do hloubky a dané případy řádně prozkoumat. Silverman⁵⁰ uvádí, že kvalitativní výzkum upřednostňujeme, pokud se zabýváme zkoumáním životních osudů lidí. Hendl⁵¹ ho popisuje jako flexibilní typ výzkumu, protože v jeho průběhu se utváří hypotézy a nová rozhodnutí, jak pokračovat při sběru dat a následné analýze.

Jako techniku sběru dat jsem zvolila kvalitativní dotazování, přičemž jsem použila fenomenologický rozhovor. Hendl⁵² uvádí, že daný rozhovor má za úkol zjistit historii života jedince, podrobnosti o jeho zkušenostech, a nakonec reflexi jeho zkušeností. Rozhovor byl polostrukturovaný, který je význačný velkou flexibilitou. V předem stanovených otázkách tak vyvstávají nové, pro výzkum důležité a podstatné. Otázky byly otevřené a byly kladeny v několika cyklech. Vzhledem k choulostivosti tématu a nezletilosti dětí, byly jejich rozhovory anonymizovány.

5.5 Struktura rozhovoru

Použila jsem fenomenologický rozhovor, ve kterém se otázky dělí do tří částí. První část je zaměřena na hlavní cíl. Má zjistit, jakým způsobem děti vnímají prožité domácí násilí. Pro toto zjištění jsem použila otázky:

- Jak jsi prožil/a dětství?
- Jak jsi vnímal/a jednotlivé členy rodiny?
- Jak docházelo k hádkám mezi Tvými rodiči?

⁵⁰SILVERMAN, David. *Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka*. Bratislava: Ikar, 2005. Pegas, zv. 8. ISBN 80-551-0904-4.

⁵¹HENDL, Jan. *Kvalitatívny výskum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.

⁵²viz pozn. 53.

- Jaký nejhorší zážitek ze svého dětství máš?
- Co Ti pomáhalo zvládat ty nepříjemné situace?
- Co jsi nejvíce postrádala?
- Když se ohlédneš, můžeš říct, že Tě to v něčem posílilo? Nebo naopak, že Ti to něco vzalo?
- Jak jsi prožila dětství?

Druhá část je zaměřena na první dílčí cíl. Jak působí na dítě prožité domácí násilí. Použila jsem otázky:

- Jak jsi prožívala jejich hádky?
- Řekl/a jsi někdy někomu o tom, co se u vás doma děje?
- Jak vnímáš násilí a co pro tebe znamená?
- Kdybys mohl/a něco vzkázat svému mladšímu já, co by to bylo?

Třetí část rozhovoru je zaměřena na druhý dílčí cíl, tedy jakým způsobem domácí násilí ovlivnilo vztahy v rodině. Použila jsem otázky:

- Kdo ti byl v dětství nejbližší?
- Jak bys stručně charakterizoval/a svou rodinu?
- Jaký vztah s rodiči máš teď?
- Jak si představuješ svoji budoucí rodinu?

Rozhovory probíhaly v létě roku 2018 během několika setkání. Hlavní části rozhovorů byly nahrány a přepsány, přičemž potřebná doplnění a objasnění byla vedena formou poznámek, využitých v závěrečné analýze daných případů.

5.6 Analýza a interpretace dat

Při analýze údajů jsem postupovala dle principů zakotvené teorie. Cílem této metody je vytvořit teorii. *„Nezačínáme teorii, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je*

v této oblasti významné.⁵³ Je to teorie odvozená induktivně. To znamená, že je vytvořena a předběžně ověřena prostřednictvím systematického shromažďování údajů o zkoumaném jevu, analýzy a kódování těchto údajů. Shromažďování údajů jejich analýza a samotná teorie se navzájem doplňují.

Pod pojmem kódování, v kontextu zakotvené teorie, rozumíme operace, pomocí kterých jsou získané údaje analyzovány konceptualizovány a znovu hledají souvislosti mezi nimi, což je centrálním procesem pro tvorbu nové teorie. Použila jsem otevřené kódování. „*Otevřené kódování je část analýzy, která se zabývá označováním a kategorizací pojmů pomocí pečlivého studia údajů*“⁵⁴ Jedná se o první analýzu získaných dat a objevování podstatných idejí a pojmů v textu. V následující podkapitole uvádím důkladný rozbor rozhovorů, z něhož byly vytvořeny jednotlivé kategorie. Pojmy, z nichž kategorie byla vytvořena, jsou v textu označeny tučně. Součástí budou citace respondentů, které výstižně ověřují danou kategorii.

Prostřednictvím otevřeného kódování jsem vytvořila tyto kategorie:

Centrální kategorie: Prožívání domácího násilí

Kategorie č. 1: Křik a výčitky jako běžná součást dne ...

Kategorie č. 2: Potřeba opory

Kategorie č. 3: Sami v davu

Kategorie č. 4: Třináctá komnata

Kategorie č. 5: Zisky a ztráty

Kategorie č. 6: V zajetí stresu

Kategorie č. 7: Ztráta dětství

Kategorie č. 8: Rodinné tabu aneb jak o tom, co se doma dělo (ne)mluvím dnes

Kategorie č. 9: Vztah k rodičům

Kategorie č. 10: Představa budoucí rodiny

⁵³STRAUSS, Anselm, L. a Juliet M CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.

⁵⁴STRAUSS, Anselm, L. a Juliet M CORBIN. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999, s.43. ISBN 80-85834-60-X.

Výzkumná otázka č. 1: Jakým způsobem děti vnímají prožité domácí násilí?

Kategorie č. 1: Křik a výčitky jako běžná součást dne ...

Oba respondenti si při vzpomínce na dětství vybaví také hádky svých rodičů, které na ně působily negativním dojmem. „*Všechno muselo být podle jeho představ a když jsme si náhodou zapomněly ustlat, hned nadával a mamka nás bránila. Začali se hádat a my jsme si to dávaly za vinu. Ségru to vždycky hodně vzalo, brečela a já jsem měla výčitky.*“

Právě křik a výčitky otce jsou tím, proč se tyto vzpomínky snaží vytěsnit nadobro. Touží zapomenut na to, jak se tenkrát třáslí a měli hrůzu z vlastních otců, kteří jim namísto budování bezpečného zázemí ničili důvěru v sebe a okolí. „*Moje dětství, to nebylo ani dětství. Otec byl věčně ožralej a mamka se ho bála, hádali se...*“

Kategorie č. 2: Potřeba opory

V době, kdy docházelo k hádkám měla Adriana nejbližší ke své mladší sestře, které byla oporou. Zároveň tak poskytovala podporu sobě samotné, neboť společně vytvářely zdravý funkční vztah, jež byl opakem vztahu jejich rodičů. Díky tomu měly možnost poznat, že hádky a křik jsou špatné a že do života nepatří. Stejně zdravý a fungující vztah spatřovala i u svých prarodičů, který jí byl rovněž vzorovým. „*Byla u nich taková pohoda, děda s babičkou se pořád pošťuchovali, ale na jako naši. Dělali si jeden z druhého legraci, ale vždycky se smáli a my taky. Vždycky vymysleli nějaký program, výlet, hru nebo třeba jsme chodili krmit kačeny, stavili jsme se cestou v cukrárně a děda nás pořád rozesmíval.*“ Další oporou jí byly kamarádi z dětství, se kterými také trávila volný čas. „*Měla jsem tam kamarády ve svém věku, bydleli buď ve stejném baráku nebo vedle. Hlavní bylo, že jsme to k sobě měli kousek a taky jsme měli blízko park, kde jsme vymýšleli všechno možný.*“

Petr však sourozence ani žádnou blízkou rodinu kromě rodičů neměl. Oporu tak marně hledal u matky, ke které měl nejbližší. Ani jeho matka mu však nedokázala poskytnout potřebnou podporu, sama byla psychicky poznamenána násilím ze strany partnera a absencí rodičů v dětství. „*Rodiče byli oba z děcáku, a tak jsme neměli nikoho, kdo by nám pomohl, nebo někoho, kam bych mohl jet*“

třeba na prázdniny. Když jsem viděl ty děcka, jak je třeba děda doveze pomalu až do školy, jak si mávají, tak mě to vždycky hrozně štvalo. Že já jsem byl o to okradenej.“ „Nejblíž mi byla máma, protože mě před fotrem bránila, když mě chtěl bit. Jenže stejně na něj byla krátká. Ale mám ji rád. Ona byla hodná, možná až blbá. Nechala si toho hodně líbit.“

Pro tuto citovou abstinenci velice trpěl a kvůli svému sociálnímu postavení byl stigmatizován a odmítán i vrstevníky. Strádal tak pro potřebu kontaktů a opory, cítil se sám, což u něj vyvolávalo pocity úzkosti a deprivace. *„Chodil jsem voblíkanej jako socka a pamatuju se, že už ve školce se mi smáli, takže ani ty kámoše jsem tenkrát neměl.“*

Kategorie č. 3: Sami v davu

Oba respondenti o tom, co se doma děje, téměř nemluvili. Danou zkušenost ukřývali jako nežádoucí šrám, který je poškodil. Báli se nepochopení a odsouzení ze strany svých kamarádů, mezi které chtěli naopak patřit, splynou s jejich bezstarostným životem. *„Ono taky co chcete říkat, já jsem se za ně styděla a venku se chovali jako vyměnění, teda jako hlavně tatka. Taky jsem nestála o to, aby si na mě ukazovali nebo o nějaký soucit. Možná z mých kamarádů prožíval někdo to samý, ale nevím. Ono je to takové tabu.“*

Toužili zapomenout a zároveň cítili potřebu o tom s někým mluvit. S někým, kdo by jim vysvětlil, proč se to děje právě jim. *„... když jsem se jí třeba ptala, proč je tatka takovej, tak mi řekla, ať si toho nevšímám a vždycky mě nějak odbyla, takže toto téma bylo pasé. ... hrozně mi chybělo mluvit s ní.“*

Petr na rozdíl od Adrianý vyrůstal na vesnici, kde byla anonymita téměř neznámý pojem. Společností se cítil být odvržený a neprávem odsouzený. Pykal tak za životní selhání svých rodičů. Samota u něj vyvolávala úzkost a zároveň pocit bezpečí. Přál si mít někoho, kdo by při něm stál a nahradil by mu vše, co mu rodiče nebyli schopni poskytnout. *„... koho by zajímalo nebo komu bych říkal, třeba že jsem měl hlad, že mě fotr bil jako žito, že byl věčně tak ožralej, že mi chodil močit do pokojiku, protože nedokázal dojít na záchod. Já jsem tenkrát kamarády neměl ... Věděli, že fotr chlastá a že jsme ti sociálně slabí. Jenže to se vás každý štítí, jako bych byl nakaženej nebo co ... To se nedá říct, co jsem tenkrát*

cítil. Prostě jsem byl naštvanej na celej svět, byl jsem na to sám. Jo, na všechno jsem byl sám.“

Byl izolován s pocitem nepochopení, neměl zajištěné ani fyziologické potřeby a vnímal rozdíly mezi životem, kterého byl součástí a mezi životem svých vrstevníků. Přesto se s bolestí a nepochopenou křivdou nevzdával a bojoval o svá práva. Doufal, že přijde den, kdy jeho noční můra skončí a procitne do světa bez násilí. *„Nezajímalo je, jestli třeba nekradu proto, že mám hlad. Prostě mě brali za hajzla, co patří do pastáku. ... Jako bych někomu něco udělal, ale já si to nevybral. Já jsem takovou rodinu nechtěl a nechápal jsem, proč zrovna já.“*

Kategorie č. 4: Třináctá komnata

Vzpomínka, kterou se snažíte vymazat nebo ji alespoň hluboko uzamknout na několik západů. Adriana ji má spojenou s otcem a jeho fyzickým atakem, kdy se doslova bála o život své matky. Viděla, jak se její matka marně snaží vyprostit z polštáře, kterým ji její muž znemožňoval nádech. *„... mamka prostě ležela na posteli, tata na ní a dusil jí polštářem. Já jsem začala brečet, vyskočila jsem na postel a bila jsem ho po zádech, aby toho nechal, že mamka nemůže dýchat. A on mě odhodil tak, že jsem spadla a praštila se o skříň.“* Tento incident ji ranil tak hluboce, že se svého otce začala příliš bát a přála si, aby ho už vícrát nemusela vidět.

U Petra bylo onou pověstnou třináctou komnatou celé dětství, které prožil za přítomnosti biologického otce. *„... vpálil mi takovou ránu, že jsem druhou dostal o futra a měl jsem rozseknutou tvář. Druhý den jsem nemohl jít ani do školy. Pak mě tam brali jako záškoláka a zase jsem byl špatnej já.“*

Právě ve svém dětství zaznamenal nespočet křivd, nevěděl, jakým právem je odmítán a zavrhován. I on toužil mít veselé dětství, těšit se domů a namísto křiku a ponižování slyšet zájem a porozumění.

Kategorie č. 5: Zisky a ztráty

Říká se, že každá zkušenost nám něco bere ale i dává. Oba respondenti, přes nepříznivé období dětství dokázali své zkušenosti pozitivně využít. Vděčí za to okolnostem, kdy měli možnost nového začátku, který byl zároveň koncem jejich

utrpení. U Adriany to byl odchod otce ze společné domácnosti, přičemž došlo k rozpadu manželství jejích rodičů. Oporou v těžkých chvílích jí byly prarodiče z matčiny strany a také skutečnost, že otec, kterého se tolik bála, už neměl možnost je každým dnem atakovat. Petr za svůj nový začátek vděčí své matce, která v sobě našla dostatek odvahy, aby společně se synem opustila nejen svého agresivního partnera ale i své, byť nežádoucí zázemí. Stejně tak je vděčný novému otci, který mu ukázal, že život nemusí být jen zlý. Dokázal mu poskytnout pevné zázemí, oporu i vřelou péči. Byl shovívavý k jeho zažitým způsobům chování a trpělivě ho seznamoval s novým životem, jehož součástí bylo porozumění, radost i láska.

Stali se tak silnějšími vůči negativnímu tlaku a jsou více empatičtí ke svému okolí. Váží si sebe i těch, kteří nejsou bezohlední a dokáží se postavit za to, co uznají za správné.

Výzkumná otázka č. 2: Jak působí na dítě prožité domácí násilí?

Kategorie č. 6: V zajetí stresu

V čase, kdy doma docházelo k domácímu násilí, respondenti dle výpovědí velmi strádali a cítili bezmoc způsobenou nepoměrem sil a zároveň jistou závislostí na svém otci. Vzhledem ke své pozici se snažili nevnímat agresora a utéct alespoň v myšlenkách tam, kde by se cítili v bezpečí.

„Před ségrou jsem se tvářila odvážně, jako by se nic nedělo, ale vevnitř mě to trhalo na kusy. ... Přála jsem si, aby to skončilo, aby zmizel a už se nevracel.“

„Tak já jsem to spíš přežíval. Vždycky jsem se hrozně bál, pak jsem ale začal mívat čím dál tím větší vztek. A když mi bylo tak kolem těch devíti, tak to mě začal bít. Protože jsem se vždycky snažil bránit tu mamku a prostě jsem byl malej na to, abych ho přepral.“

Tyto situace negativně ovlivňovali jejich zdraví. Nahromaděná nervozita způsobovala úzkostné stavy a vedla nejen k žaludečním potížím.

„Bylo mi z toho vždycky na nic, chtělo se mi zvracet a pak jsem do sebe nemohla dostat ani sousto jídla. Nejvíc mě však mrzela ta bezmoc, že nemůžu nic děla, nijak je přerušit nebo zastavit. Prostě ve mně něco umíralo a hrozně to

bolelo. Bylo to jako otevřená rána, která se zacelila v době klidu, ale pořád tam byla a s každou další hádkou se otvírala a znovu krvácela.“

Chvíle klidu, kdy necítili přítomnost násilí, jim ukázali, jak by se chtěli cítit a také to, že násilí do života nepatří.

„... věděla jsem, co bude a že to skončí. Možná jsem jen doufala, možná si to jen tiše přála. Ale život je takový, jaký je a mě bavilo snít, přát si a ty sny si jsem si chtěla splnit Takže mi hodně pomáhala víra, že bude líp. Že jednou vyrostu a skončí to nadobro.“

„... nic jinýho mi nezbývalo než to nějak přežít. Chtěl jsem vyrůst a odstěhovat se, prostě vypadnout. Neměl jsem na výběr, nemoh jsem otočit prstenem a mít, co jsem chtěl.“

Naopak chvíle, kdy se cítili v nebezpečí je utvrzovaly v tom, jak jsou malí a bezmocní.

„... taťkovi jsem chtěla vykřičet všechno, co v tu chvíli byl a co pro mě znamenal.“

„... prostě jsem to vždycky musel přečkat, nějak jsem si na to zvykl, jako že už jsem pak ani nebulel a tak. Jen jsem byl naštvanej, no. Byl jsem prázdněj.“

Kategorie č. 7: Ztráta dětství

Pro některé děti zažívající domácí násilí je typické, že se chovají jako malí dospělí. Tento případ se týká i respondentů. Adriana byla vedena k vyžadované disciplíně a kvůli otcové výbušné povaze si nemohla dovolit nekázeň. Nyní je však vděčná za to, jakým způsobem dokáže zvládat i náročné situace a spolehnout se na získanou vnitřní jistotu.

„Připadá mi to, že jsem nikdy nebyla takové to bezstarostné dítě, takové to rozmazlované, co má všechno. Jako bych rychle dospěla. Na druhou stranu mi to dalo to, čím jsem dnes a jsem hrdá na to, že vlastně ve škole mám dobrý prospěch a můžu se na sebe spolehnout. To je má největší výhra.“

Petr byl odkázán na sebe samotného už od útlého dětství, kdy jeho rodiče nezvládli svou roli.

„Moje dětství to nebylo ani dětství. Otec byl věčně ožralej a mamka se ho bála, hádali se, věčně jsme neměli ani co jíst... Nechtěl bych vrátit ani jeden den z toho, jsem rád, že je to za mnou.“

Kategorie č. 8: Rodinné tabu aneb jak o tom, co se doma dělo (ne)mluvím dnes

Na špatné zážitky vzpomíná nerad snad každý z nás. Obzvláště pokud nás něco ranilo tak hluboce, že bolest přestaneme vnímat. V případě respondentů jsou to křivdy jejich otců. Strach a ponížení, kterým byli vystaveni. Jsou to smutné a bolavé vzpomínky na dětství. Na čas, kdy potřebovali růst, vyvíjet se a někoho, kdo by jim v tom pomáhal. Nyní se snaží zapomenout.

„Ono je to takové tabu. Ted' už je to třeba fajn, dostat to ze sebe a trochu si to srovnat, jenže ted' už je to pryč. Už se nebojím chodit domů. Jsem už takříkajíc nad věcí. Ale to jen díky tomu, že to takhle dopadlo, že už je tomu konec.“

„Jednou se mě na to ptal táta, ten můj nový táta. Tak jsme si o tom povídali a on řekl, že se nemusím bát, že ted' mám jeho a že nedovolí, aby mi ještě někdy někdo ublížil. Ale pomohlo mi to, že jsem to ze sebe po tom čase dostal a že to jako pochopil. Že mi řekl to, co mi řekl... Ale jinak nikdy před tím jsem o tom nemluvil.“

Výzkumná otázka č. 3: Jakým způsobem domácí násilí ovlivnilo vztahy v rodině?

Kategorie č. 9: Vztah k rodičům

V obou rodinách byly vztahy natolik narušené, že došlo k rozpadu partnerství rodičů. Ani jeden z respondentů však této skutečnosti nelituje. Posílilo je nové a pevné zázemí. Ani jeden z nich nyní nevyhledává přítomnost otce, především z důvodu vnitřního citění. Jednání svých biologických otců pokládají za nesprávné. *„Nechybí mi a nemám potřebu se s ním stýkat. Spíše je to takové formální, kvůli ségře... Kdybychom se neviděli vůbec, asi by mi nechyběl.“*

Naopak s matkami mají pozitivní vztah. Zřejmě proto, že právě matky při nich stály v těžkých chvílích a viděli v nich stejnou křivdu, jakou zanechal otec na nich samotných.

„Spíš jako mamku ji беру jako nejlepší kámošku. Ted' už si hodně vykládáme, chodíme i často spolu ven.“

„S mamkou je to dobrý. Hrozně se změnila. Je ted' taková spokojená...“

Kategorie č. 10: Představa budoucí rodiny

Rodina ovlivňuje nejen současné vztahy ale také vztahy budoucí. Ukazuje nám, jak soužití probíhá a jak se při tom cítíme. Na Adrianu mělo chování otce negativní dopad a nyní si partnera nepřeje. Vidí kontrast mezi životem matky s jejím otcem a mezi životem bez něj, což je nezřetelnější příčinou jejího rozhodnutí: *„... rodinu si nepředstavuju a neplánuju. Líbí se mi mamka jako ted'. Když ji nikdo nehlídá a jen tak si jako užívá života. Může jít kam chce, kdy se jí chce. Může si nechat ve dřezu špinavé nádoby a nikdo ji za to nekomanduje. A ani já se nechci nikomu zpovídat, kam jdu, kdy přijdu, proč dělám to, co dělám, prostě svoboda je pro mě hlavní.“*

Petr má vzor ve svém budoucím otci, který mu dal vše, po čem tajně toužil. Věnoval mu svou veškerou péči a probudil v něm zájem ke sportovním aktivitám. Je svému novému otci vděčný a vidí v něm svůj budoucí vzor: *„... jednou chci být taky takový táta, jako je můj novej táta. A chtěl bych mít syna, kterého bych učil všechno, co mě učí táta, budu s ním hrát fotbal a tak.“*

5.7 Shrnutí

Výzkumná část práce byla provedena za pomoci kvalitativních metod, které se snaží odhalit podstatu zkušeností s určitým jevem či skutečností. Slouží ke zjištění a porozumění tomu, co je podstatou zkoumaných jevů, které nejsou důkladně prozkoumány.

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila fenomenologický rozhovor, který mi umožnil osobní kontakt s respondenty, určitou volnost při kladení otázek, a také možnost držet se při rozhovoru předem připravených tematických okruhů.

Získané údaje jsem dále analyzovala pomocí techniky zakotvené teorie. Jejím cílem je vytvoření teorie, která odpovídá zkoumané oblasti a vysvětluje ji.

Cílem mého výzkumu tedy bylo odpovědět na výzkumné otázky:

- Jakým způsobem děti vnímají prožité domácí násilí?
- Jak na ně působí prožité domácí násilí?
- Jak to ovlivnilo vztahy v rodině?

Jakým způsobem děti vnímají prožité domácí násilí?

Adriana vyrůstala v rodině, kde měla dobře zajištěné fyziologické potřeby a dobré hmotné zabezpečení. Mezi spolužáky byla oblíbená a patřila k premiantům. Převážnou část volného času trávila doma, venku s kamarády nebo u prarodičů z matčiny strany, u kterých se cítila dobře. Přesto trpěla pro neshody rodičů, u kterých marně hledala oporu a pochopení. Doma se cítila bezbranná a opuštěná, její vztah k rodičům byl silně narušený. Otce se bála, požadoval důslednost v dodržování jím nastavených pravidel. Touhle důsledností byla Adriana vystavována stresovým situacím, neboť horší známka, neustlaná postel, neuklizený ručník i zapomenutá sklenice v pokoji mohly být další příčinou hádky. S matkou měla vztah zdánlivě bližší, přesto se bála jí svěřit s vnitřní nejistotou, přičemž matka měla na její případné dotazy ohledně dění v domácnosti vyhýbavé odpovědi. Za mladší sestru cítila zodpovědnost a poskytovala jí oporu, kterou sama tolik potřebovala. Po incidentu s otcem, při kterém napadl její matku a v afektu udeřil i Adrianu samotnou, našla útěchu u svých prarodičů. Právě ti u ní budovali sebedůvěru a jistá životní pravidla, které ji časem napomohly k odbourání strachu a stresových situací. Faktem, že dokázali přelomit nezdravé pouto jejich rodičů, získala v nich pocit důvěry a bezpečí. Jen vztah s otcem zůstal i nadále narušený a Adriana se při styku s ním cítí nesvá.

Petr vyrůstal ve špatných životních podmínkách, trpěl pro neuspokojivé hygienické podmínky a nedostatek stravy. Přesto ho více trápila atmosféra v rodině, otcův sklon k alkoholu a jeho časté ataky, jež mívaly i fyzickou podobu. Odmítání spolužáků ho izolovalo ze společenského dění. Narušené rodinné vztahy mu tak zapříčinily narušené vztahy mezi vrstevníky. Potřebu lásky, bezpečí a

sounáležitosti nedostával, což zapříčinilo úzkostné stavy a mimo jiné poruchu pozornosti, která vedla ke špatným výsledkům ve škole. Otcova hostilita mu tak způsobila narušený vývoj ve všech životních oblastech. Přivodila mu pocity bezradnosti, zahanbenosti a také vystrašenosti, přestože útoky spolužáků reflektoval agresivním způsobem. Cítil se sám a snažil se nevidět, neslyšet, přežívat, vypnout všechny niterní pocity. V důsledku nahromaděných pocitů vzteku a bezmoci měl narušený spánek a častou nevolnost. Až odchod z nežádoucího prostředí, změna režimu, a především nadšení a trpělivost otčíma mu napomohli zmírnit důsledky prožitých situací a získat tzv. pevnou půdu pod nohama.

Jak na ně působí prožité domácí násilí?

Oba vnímali domácí násilí s pocity smutku, osamění a bezmoci, neboť nedokázali útokům otce zabránit. Dalším znakem byla ztráta projevů dětské přirozenosti a psychosomatické projevy, jako bolest břicha a potíže s trávením. Stejně tak si oba přáli, aby otec od rodiny odešel. Dnes obě děti žijí v pevném zázemí a po prožité skutečnosti se cítí posílení. Cítí se být samostatnější, více empatictí, vědí, co chtějí a více váží si sami sebe. Jejich zkušenosti však byly příliš draze vykoupené

Domácí násilí prožívali odlišně s tím, že Petr strádal v socioekonomických podmínkách a byl více fyzicky trestán, přičemž Adriana takřka neznala pocit nedostatku hmotných potřeb. Přesto měli stejná přání. Oba si přáli klid, bezpečí, harmonické zázemí. Někoho, kdo by při nich stál. Přáli si milující rodiče, kteří by jim byly vzorem a na které by se mohli spolehnout, protože pro děti je rodina základní jednotkou života. Toužili po tom, co je pro spoustu z nás samozřejmostí.

Jak to ovlivnilo vztahy v rodině?

Vztahy v rodině byly násilím narušeny a ani jeden z respondentů dobrovolně svého biologického otce nevyhledává. Vztahy s matkou si naopak utužili a jsou si bližší. Více si důvěřují a častěji komunikují.

Langmeier a Matějček ve vztahu k psychickým potřebám dítěte oprávněně vyzdvihují zvláště význam srdečného emočního zázemí: „*Všeobecně se má za to,*

že dítě ke svému zdravému vývoji v první řadě potřebuje citovou vřelost, lásku. Dostává-li se mu dosti sympatie a citové podpory, pak to vynahradí i nedostatek jiných psychických prvků – například nedostatek smyslových podnětů, nedostatek hraček, nedostatek výchovy a vzdělání. Základní patogenní význam pro poruchy vývoje a charakteru má tedy nedostatečné ukojení afektivních potřeb: emoční, afektivní deprivace.“⁵⁵

⁵⁵LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011, s. 15. ISBN 978-80-246-1983-5.

Závěr

Ve své práci jsem se nejprve zaměřila na domácí násilí z pohledu teoretického. Jako první je představeno domácí násilí, jeho specifické znaky a jednotlivé formy, které se v praxi prolínají. Zmínila jsem nejčastější a dle mého pohledu nejtypičtější znaky pachatele, kterým může být osoba jakéhokoliv vzdělání i postavení. Dále se věnuji příčinám domácího násilí, které jsou na rozdíl od důsledků daného jevu velice nejednoznačné a jen stěží jde odhalit tu původní. Důsledky naopak máme možnost sledovat. Často se vracejí ve formě flashbacků, kdy si postižená osoba není zcela vědoma svých myšlenek, ale vnímá jen nastalé pocity.

Za nejvíce zranitelné považuji v téhle oblasti děti, proto je práce zaměřena právě na ně. Děti potřebují cítit bezpečí, seznámit se s okolím, se světem. Potřebují mít jistoty, aby mohly zdravě prospívat a vyvíjet se. Zvláště mladší školní věk je obdobím, kdy je morální vývoj silně ovlivněn výchovnými postupy a způsobem interakce mezi členy rodiny. Také jde o období extraverze, kolektivního života a vztahů, rodinné vztahy však zůstávají základem citové jistoty dítěte. Domácí násilí je pro ně velice traumatizující zkušeností. Svým pocitům potřebují rozumět, chápat proč se to kolem děje a nedávat to za vinu sobě. Ve společnosti trpí svým skrývaným statutem, uzavírají se do sebe nebo hledají oporu. Cítí se samy a bezmocné. A všechny tyto potlačované emoce téměř vždy vyústí v negativní dopad, ať už fyzický nebo psychický.

Za obrovský přínos považuji institut vykázaní, kdy je oběti umožněno získat čas na odchod a právo se staví na její stranu. Jsou známy případy, kdy policie řešila domácí incidenty domluvou a násilník byl následně o to více agresivnější. Pokud nebylo obětí domácí násilí prokázáno, nemohla se nijak bránit, obzvláště pokud měla s agresorem totožné bydliště.

V praktické části se zabývá fenomenologickou studií, zaměřenou na dva konkrétní případy dětí, které byly svědky a zároveň oběťmi domácího násilí. Hlavní cíl zjistit, jakým způsobem děti vnímají domácí násilí a dílčí cíle, jak působí na dítě prožité násilí a jako to ovlivnilo vztahy v rodině, jsem analyzovala pomocí zakotvené teorie. Ve výzkumném šetření jsem zjistila, že oba respondenti toužili mít pevné zázemí a vztah svých rodičů vnímali se stejnou esencí. Oba

odsuzovali agresorovo chování, přestože se snažili o jeho přízeň. Domácí násilí prožívali s negativním dopadem na své citění a na období dětství se snaží zapomenout. Vztahy s otcem mají oba silně narušené a vídají je jen sporadicky. S matkami mají naopak vztahy bližší a pevnější.

Mýty o tom, že domácí násilí je věcí soukromou a nemluví se o něm, by měly být vyvráceny. Neboť tvoříme společnost stejně tak, jako společnost tvoří nás.

Seznam použité literatury

1. BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, WÜNSCHOVÁ, Petra, BLÁHOVÁ, Kateřina. Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám. 1. vyd. Praha: Acorus o. s., 2009. ISBN 978-80-254-5422-0.
2. BEDNÁŘOVÁ, Zdena, MACKOVÁ, Kateřina, PROKEŠOVÁ, Hana. Studijní materiál o problematice domácího násilí pro pracovníce a pracovníky orgánů sociálně – právní ochrany dětí. 1. vyd. Praha: MPSV, 2006. ISBN 80-86878-50-3.
3. BENTOVIN, Arnon. Týrání a zneužívání v rodinách. Praha, Grada Publishing 1998, 1.vydání. ISBN 80-7169-629-3.
4. BLATNÝ, Marek. Psychosociální souvislosti osobní pohody. Brno: Masarykova univerzita, 2005, s. 69. ISBN 80-86633-35-7.
5. BUSKOTTE, Andrea a Lucie VANÍČKOVÁ HORNÍKOVÁ. Z pekla ven: žena v domácím násilí. Brno: Computer Press, 2008, s. 87. ISBN 978-80-251-1786-6.
6. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Domácí násilí – přístup k řešení problému domácího násilí ve vybraných evropských zemích. Praha: BKB, 2006. ISBN 80-86284-19-0.
7. DUNOVSKÝ, Jiří, Zdeněk DYTRYCH a Zdeněk MATĚJČEK. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada, 1995, s. 45. ISBN 80-7169-192-5.
8. ELLIOTT, Michele. Jak ochránit své dítě. Praha: Portál, 1995, s. 61-62. ISBN 80-7178-034-0.
9. Formy a následky psychického týrání, zneužívání a zanedbávání | NICM. NICM | Národní informační centrum pro mládež [online]. Copyright © [cit. 2018-06-10]. Dostupné z: <http://www.nicm.cz/formy-a-nasledky-psychickeho-tyrani-zneuzivani-a-zanedbavani>
10. GIDDENS, Anthony. Sociologie. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.

11. GJURIČOVÁ, Šárka, Jana KOCOURKOVÁ a Jiří KOUTEK. Podoby násilí v rodině. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-702-1416-3.
12. GONDOLF, Edward W. Batterer intervention systems: issues, outcomes and recommendations. Thousand Oaks: Sage Publications, 2002, ix. ISBN 07-619-1662-8.
13. HAŠKOVCOVÁ, Helena. Manuálek o násilí. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2004. ISBN 80-7013-397-X.
14. HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Jan Hendl. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 8073670402
15. HICKEY, Eric W. Encyclopedia of Murder and Violent Crime. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c2003. ISBN 07-619-2437-X.
16. HIRIGOYEN Marie-France. Psychické násilí v rodině a v zaměstnání. 1. vyd. Praha: Vyd. Academia, Nakladatelství věd ČR, 2002. ISBN 80-200-0994-9.
17. Institut vykazání – Policie České republiky. Úvodní strana – Policie České republiky [online]. Copyright © 2018 Policie ČR, všechna práva vyhrazena [cit. 10.06.2018]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/zautocila-na-svou-matku.aspx>
18. LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. Psychická deprivace v dětství. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
19. MATOUŠEK, Oldřich a kol. Encyklopedie sociální práce. Praha: Portál, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.
20. Posttraumatická stresová porucha u dětí – Šance Dětem. Informační portál – Šance Dětem [online]. Copyright © Nadace Sirius [cit.2018-06-1]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/o-cem-se-mluvi/posttraumaticka-stresova-porucha-u-deti-2714.shtml>
21. PÖTHE, Petr. Dítě v ohrožení. 2. rozšíř. vyd. Praha: G plus G, 1999. Zde a nyní. ISBN 80-86103-21-8. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:672c5800-022e-11e7-8830-005056827e51>

22. Právní otázky domácího násilí: Bulletin Advokacie. Bulletin advokacie, odborný právní portál | Domů [online]. ČAK, ©2012 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/pravni-otazky-domaciho-nasili?browser=mobi>
23. Sbírka zákonů a Sbírka mezinárodních smluv – Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Copyright © 2018 Ministerstvo vnitra České republiky, všechna práva vyhrazena [cit. 16.06.2018]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
24. SEDLÁŘOVÁ, Petra. Základní ošetrovatelská péče v pediatrii. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1613-8.
25. Syndrom CAN – charakteristika | NICM. NICM | Národní informační centrum pro mládež [online]. Copyright © [cit. 10.06.2018]. Dostupné z: <http://www.icm.cz/syndrom-can-charakteristika>
26. SILVERMAN, David. Ako robiť kvalitatívny výskum: praktická príručka. Bratislava: Ikar, 2005. Pegas, zv. 8. ISBN 8055109044.
27. STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN. Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie. Brno: Sdružení Podané ruce, 1999. ISBN 80-85834-60-X.
28. ŠEVČÍK, Drahomír a Naděžda ŠPATENKOVÁ. Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-690-2.
29. ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-86131-44-0. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:f883c380-6bf2-11e4-b202-005056827e52>
30. ŠVEC, Štefan. Metodologie věd o výchově: kvantitativně-scientické a kvalitativně-humanitní přístupy v edukačním výzkumu. České rozš. vyd. Brno: Paido, 2009. ISBN 978-80-7315-192-8.
31. VANÍČKOVÁ, Eva. Tělesné tresty dětí: definice, popis, následky. Praha: Grada, 2004. Psyché. ISBN 80-247-0814-0. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:9338d850-4b28-11e6-ab2f-005056827e52>

32. VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8. Dostupné také z: <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk/uuid/uuid:f53228c0-8dcf-11e5-a715-005056827e52>
33. VARGOVÁ, Branislava, Dana POKORNÁ a Marie TOUFAROVÁ. Partnerské násilí. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-86131-76-4.
34. VARGOVÁ, Branislava a Marie VAVROŇOVÁ. Od dobrého úmyslu k dobré spolupráci: manuál pro efektivní interdisciplinární spolupráci v případech domácího násilí. Přeložil Dana POKORNÁ. Praha: Rosa, 2006.
35. VITOUŠOVÁ, Petra. Domácí násilí není privátní záležitost. Policista 2001, č.10. ISSN 1211-7943.
36. VOŇKOVÁ, Jiřina a Radka MACHÁČKOVÁ. Domácí násilí: právní minimum pro lékaře. 2., aktualiz. vyd. Praha: proFem, 2004. ISBN 80-239-4026-0.
37. WEIS, Petr a kol. Sexuální zneužívání dětí. Praha: Grada 2005. ISBN 80-247-0929-5.
38. ZBOŘILOVÁ, Klára. K problematice domácího násilí. Kriminalistický sborník, 2006, č. 4.

Příloha

I. Záznam z rozhovorů

Záznam z rozhovorů

Osnova:

První část je zaměřena na hlavní cíl. Má zjistit, jakým způsobem děti vnímají prožité domácí násilí. Pro toto zjištění jsem použila otázky:

- Jak jsi prožil/a dětství?
- Jak jsi vnímal/a jednotlivé členy rodiny?
- Jak docházelo k hádkám mezi Tvými rodiči?
- Jaký nejhorší zážitek ze svého dětství máš?
- Co Ti pomáhalo zvládat ty nepříjemné situace?
- Co jsi nejvíce postrádala?
- Když se ohlédneš, můžeš říct, že Tě to v něčem posílilo? Nebo naopak, že

Ti to něco vzalo?

- Jak jsi prožila dětství?

Druhá část je zaměřena na první dílčí cíl. Jak působí na dítě prožité domácí násilí. Použila jsem otázky:

- Jak jsi prožívala jejich hádky?
- Řekl/a jsi někdy někomu o tom, co se u vás doma děje?
- Jak vnímáš násilí a co pro tebe znamená?
- Kdybys mohl/a něco vzkázat svému mladšímu já, co by to bylo?

Třetí část rozhovoru je zaměřena na druhý dílčí cíl, tedy jakým způsobem domácí násilí ovlivnilo vztahy v rodině. Použila jsem otázky:

- Kdo ti byl v dětství nejbližší?
- Jak bys stručně charakterizoval/a svou rodinu?
- Jaký vztah s rodiči máš teď?
- Jak si představuješ svoji budoucí rodinu?

Respondent č. 1 – Adriana

Věk: 16 let

Sourozenci: sestra (13 let); sestra (7 let)

Adriana vyrůstala se svou rodinou v městském bytě a oba rodiče byli zaměstnání ve státní sféře. Byli dobře hmotně zabezpečeni. Otec však na svou ženu notně žárlil a v domácnosti kvůli tomu docházelo k častým konfrontacím. Když byli nejmladší dceři necelé tři roky a matka plánovala návrat do zaměstnání, muž ji poprvé fyzicky napadl a poté se ji snažil umlčet polštářem, přičemž svou ženu dusil. Adriana byla tomuhle incidentu svědkem. Se svým zážitkem se svěřila prarodičům z matčiny strany, kteří následně podnikli potřebná opatření a v rodině došlo k rozpadu manželství a odchodu otce ze společné domácnosti. Dnes se Adriana a její sestry s otcem stýkají jen sporadicky.

Přepis rozhovoru:

• Jak jsi prožil/a dětství?

„Tak dětství jsem měla docela hezké. Bydleli jsme tam jako dnes, v činžáku ve městě a měla jsem tam kamarády ve svém věku, bydleli buď ve stejném baráku nebo vedle. Hlavní bylo, že jsme to k sobě měli kousek a taky jsme měli blízko park, kde jsme vymýšleli všechno možný. Naši s jejich rodiči nás brali na výlety a jezdili jsme společně i na dovolené. Bylo to super, protože tam se naši nehádali a byli jsme spokojená rodina. Doma se naši často hádali a mě tak bývalo nejlíp venku s těmi kamarády. Jinak se ségrou jsme měly společný pokoj, mohly jsme si tenkrát samy vybrat nábytek, když jsme chodily do školy. Byla jsem asi ve čtvrté třídě a ségra v první, chtěla tam princezny a já ne. To jsem jí nemohla vymluvit, ale nakonec jí stačilo jen povlečení. Tam jsme měly takové naše útočiště. Taky jsme dostávaly na Vánoce snad všechno, co jsme si přály. Teda kromě toho, aby se naši nehádali.“

• Jak jsi vnímala jednotlivé členy své rodiny?

„Mamku jsem měla vždycky ráda. Uměla nás se ségrou rozesmát a skvěle vařila. Když jsem si s něčím nevěděla rady, vždycky jsem za ní mohla přijít a ona mi poradila. Třeba když jsem si nevěděla rady s učivem, protože jsem se učila sama, údajně abych se prý učila samostatnosti. Vždycky měla skvělý vkus a je moc hezká. Na střední škole mi nevěřili, že je to moje mamka, mysleli si, že je to starší

ségra, a to mě měla ve 22 letech. Ale když jsem se jí třeba ptala, proč je taťka takovej, tak mi řekla, ať si toho nevšímám a vždycky mě tak nějak odbyla, takže toto téma bylo pasé.“

„Taťka byl hodně přísný, pořád kontroloval, jestli máme všechno uklizené, jestli se nedíváme dlouho na televizi, jestli se řádně učíme a běda, jak byla dvojka ... Všechno muselo být podle jeho představ a když jsme si náhodou zapomněli ustlat, hned nadával a mamka nás bránila. Začali se hádat a my jsme si to dávaly za vinu. Ségru to vždycky hodně vzalo, brečela i já jsem měla výčitky. Takže jsem ho viděla jako diktátora. Navíc pořád mamce něco vyčítal. Bral jí telefon, zakazoval jí chodit samé do obchodu, když se opozdila v práci, tak byl oheň na střeše. Prostě měl pořád důvod k hádce.“

„No a ségra, to bylo takové sluničko. Byla na mě hodně upnutá, protože jsem ji vždycky uklidňovala a hodně se jí věnovala. Takže s tou jsme táhly za jeden provaz.“

„Ta nejmladší ségra se narodila až pozdějc, takže byla ještě mrně. Pořád je vlastně takové mrně. Byla to taková naše panenka ale je jiná než my dvě, jako my dvě starší, protože je taková rozmazlená. Pořád si jen něco vymrčuje. Ale máme ji rádi, jen občas je vážně na zabití.“

• Jak docházelo k hádkám mezi Tvými rodiči?

„Tak třeba když se mamka vrátila pozdě z práce, tak jsme věděli, že bude zle. Protože už ve dveřích na ni křičel, kde a s kým byla. Jestli se nestydí někde trajdat, když rodina na ni čeká doma. Že jí zakazuje, aby se to opakovalo, a tak prostě pořád dokola. Bral jí mobil, ať mu ukáže smsky a že je beztak stihla smazat. Že jestli jí někdy načape s někým jiným, tak že je oba zabije. Byl vždycky jak vyměněnej. Prostě cvok. Před druhými byl naopak jako ten nejhodnější taťka na světě. Ale jinak doma, to si našel důvod na hádku vždycky. Třeba taky že je moc horké jídlo nebo naopak moc studené, že ovladač na televizi byl posunutý o kus dál ... Jak říkám, prostě cvok.“

• Jaký nejhorší zážitek ze svého dětství máš?

„Tak ty hádky samy o sobě nebyly žádný med. Ale nejhorší bylo, to mi bylo jedenáct, když ho jednou chytl takový rapl, protože ta malá ségra začala brečet, když byla mamka ve sprše a byla zrovna nemocná a nechtěla se uklidnit. Nakonec

se ji podařilo uspat a tatka to dával za vinu mamce, že je nemocná, že ji určitě tahala někde po venku, když šla za svým milencem, a tak prostě. My jsme pak byly zavřené v pokoji a mamka najednou začala křičet o pomoc ale jen tak chvíli. No já jsem se šla podívat, protože na ni křičel, že ji zabije, křičel na ni sprostě a malá ségra začala zase plakat. No a když jsem došla do té ložnice, kde měly postýlku, a tak tam mamka prostě ležela na posteli, tata na ní a dusil ji polštářem. Já jsem začala brečet, vyskočila jsem na postel a bila jsem ho po zádech, aby toho nechal, že mamka nemůže dýchat. A on mě odhodil tak, že jsem spadla a praštila se o skříň. Na to on vstal, vzal mě a nadal mi ještě, že je to moje vina, že si mamkou jen hráli. Ať se jdu umýt a zmizím mu z očí ... Mamka byla tak vyděšená, že nemohla ani mluvit. Já jsem chtěla utéct za babičkou a dědou, ale zamčel, schoval si klíče a řekl, že ven nikdo nepůjde.“

„No ale na druhý den, když pro nás přišla babička do školy, že jí bylo smutno a ptala se mě, co to mám na tváři. Kdo mi tak ublížil? No a já jsem se rozbřečela a řekla jsem jí to. Ségra brečela taky. Babička nás uklidnila, vzala nás domů, udělala nám koktejl a s dědou jsme si všichni povídali o tom, jak se naši hádají. Pamatuju si, že pak děda odjel a přivezl nám věci, dovezl i mámu a malou ségru. Řekli nám, že teď budeme na nějakou chvíli na prázdninách u nich. To byl zase můj nejlepší zážitek. Bylo to, jako když padáte a najednou vás někdo zachytí a vám se nic nestane. Najednou se to prostě všechno obrátilo.“

• Co Ti pomáhalo zvládat ty situace?

„Hodně mi pomáhala ta ségra, jako že jsem tam byla pro ni a cítila jsem se zodpovědná za to, že ji musím chránit. Nenechat ji trpět tak, jak jsem tím trpěla já. Snažila jsem se nevnímat je, protože přeci jen to bylo skoro denně a věděla jsem, co bude a že to skončí. Možná jsem jen doufala, možná jsem si to jen tiše přála. Ale život je takový, jaký je a mě bavilo snít, přát si a ty sny jsem si chtěla splnit. Takže mi hodně pomáhala víra, že bude líp. Že jednou vyrostu a skončí to nadobro.“

• Co jsi nejvíce postrádala?

„Rodiče. Zní to možná jako paradox, protože oba rodiče jsem měla, ale na druhou stranu jsem byla bez nich. Neměla jsem v nich oporu, nemohla jsem jim říct, ať toho už nechají. Mokrát jsem mamce chtěla říct, ať s námi odejde, ale

ona by asi jen tak neodešla a jen by jí to ublížilo. Takže jsem mlčela a strašně mi chybělo mluvit s ní.“

• Když se ohlédneš, můžeš říct, že tě to v něčem posílilo? Nebo naopak, že ti to něco vzalo?

„Tak určitě mi to vzalo dětství. Připadá mi to, že jsem nikdy nebyla takové to bezstarostné dítě, takové to rozmazlované, co má všechno. Jako bych rychle dospěla. Na druhou stranu mi to dalo to, čím jsem dnes a jsem hrdá na to, že vlastně ve škole mám dobrý prospěch a můžu se na sebe spolehnout. To je má největší výhra.“

• Jak jsi prožívala jejich hádky?

„No ty chvíle byly vážně hrozný. To nepřeju nikomu, protože si připadáte rozumnější než vlastní rodiče, a chcete mu (otci) říct, aby se vzpamatoval. Chcete, aby pochopili, že ten křik a strach nás uvnitř užírá. Před ségrou jsem se tvářila odvázně, jako by se nic nedělo, ale vevnitř mě to trhalo na kusy. Měla jsem o mamku strach a tatkově jsem chtěla vykřičet všechno, co v tu chvíli byl a co pro mě daný moment znamenal. Nenáviděla jsem ho, když se takhle choval. Prála jsem si, aby to skončilo, aby zmizel a už se nevracel. Bylo mi z toho vždycky na nic, chtělo se mi zvracet a pak jsem do sebe nemohla dostat ani sousto jídla. Nejvíce mě však mrzela ta bezmoc, že nemůžu nic dělat, nijak je přerušit nebo zastavit. Prostě ve mně něco umíralo a hrozně to bolelo. Bylo to jako otevřená rána, která se zacelila v době klidu, ale pořád tam byla a s každou další hádkou se otvírala a znovu krvácela.“

• Řekla jsi někdy někomu o tom, co se u vás děje?

„Až tenkrát té babičce a dědovi. Jinak před tím nikomu. Ono taky co chcete říkat, já jsem se za ně styděla a venku se chovali jako vyměnění, teda jako hlavně taťka. Taky jsem nestála o to, aby si na mě ukazovali nebo o nějaký soucit. Možná z mých kamarádů prožíval někdo to samý, ale nevím. Ono je to takové tabu. Ted' už je to třeba fajn, dostat to ze sebe a trochu si to srovnat, jenže ted' už je to pryč. Už se nebojím chodit domů. Jsem už takříkajíc nad věcí. Ale to jen díky tomu, že to takhle dopadlo, že už je tomu konec.“

• **Jak vnímáš násilí?**

„Vnímám to jako jako ubližování druhému. Ale dění u nás bych jako násilí tenkrát nenazývala, tenkrát jsem tomu vůbec vlastně nerozuměla, dokud tatka tu mamku nedusil, to pro mě bylo násilí.“

• **Kdybys mohla vzkázat něco svému mladšímu já, co by to bylo?**

„Hem, asi to, abych se tolik nebála to říct. Protože si myslím, že kdyby to babička s dědou věděli dříve, tak by to třeba i dříve skončilo. A taky abych věděla, že ten špatnej byl tatka, kterej si nevážil toho, co má. Že nemělo cenu doufat v to, že se to zlepší ale prostě konat. Prostě asi abych věděla, že bude líp a mohla se na to spolehnout.“

• **Kdo Ti byl v dětství nejbližší?**

„Asi babička s dědou z mamčiny strany. Ty z tatkové strany bydleli za Prahou a k nám nejezdili. Takže jakoby mám prarodiče jen z mamčiny strany. Bydlely na druhé straně města, ale nebylo to zas tak daleko, takže jsme tam trávily hodně času. Často nás hlídávali a byla s nimi sranda. Byla u nich taková pohoda, děda s babičkou se pořád pošťuchovali, ale ne jako naši. Dělali si jeden z druhého legraci, ale vždycky se smáli a my taky. Vždycky vymysleli nějaký program, výlet, hru nebo třeba jsme chodili krmit kačeny, stavili jsme se cestou v cukrárně a děda nás pořád rozesmíval. Pořád je mám moc ráda, jsou to naši náhradní rodiče.“

• **Jak bys stručně charakterizovala svou rodinu?**

„Hem ... Naše rodina byla jako krásné jablko, které když rozříznete, najdete tam červa. Tak asi tak.“

• **Jaký vztah s rodiči máš teď?**

„Tak s mamkou už skvělý, spíš jako mamku ji beru jako nejlepší kámošku. Teď už si hodně vykládáme, chodíme i často spolu ven. Hodně se změnila od té doby, je celkově taková veselejší a vyrovnanější.“

S tatkou se vidím tak třikrát do roka. Slyšela jsem, že si někoho našel ale jinak o něm skoro nic nevím. Nechybí mi a nemám potřebu se s ním ani stýkat. Spíše je to takové formální a taky kvůli ségře, která ho má jako pořád docela ráda a on jí vždycky něco naslibuje a namluví a ona je pak z toho zmatená. Kdybychom se neviděli vůbec, asi by mi nechyběl.“

• **Jak si představuješ svoji budoucí rodinu?**

„Já myslím, že ani rodinu mít nebudu. Takže rodinu si nepředstavuju a neplánuju. Líbí se mi mamka jako je teď. Když ji nikdo nehlídá a jen si tak jako užívá života. Může si jít kam chce, kdy se jí chce. Může si nechat ve dřezu špinavé nádoby a nikdo jí za to nekomanduje. A ani já se nechci nikomu zpovídat, kam jdu, kdy přijdu, proč dělám to, co dělám, prostě svoboda je pro mě hlavní.“

• **Chtěla bys ještě něco dodat?**

„Jo, že je fajn si s někým o tom promluvit, jako by se to ve mně uklidilo a jsem ráda, že už to se mnou nic nedělá. Přeci jen to jsou už čtyři roky, co se rozvedli a taťka se odstěhoval. Ten pocit, když se těšíte domů je k nezaplacení.“

Respondent č. 2 – Petr

Věk: 15 let

Sourozenci: žádný

Petr vyrůstal ve starším vesnickém domě se špatným sociálním zázemím, způsobeným častou nezaměstnaností rodičů a otcovým sklonem k alkoholu. Právě sklon k alkoholu byl nejčastější příčinou hádek a fyzických ataků, které směřoval nejen na svou partnerku, tedy matku Petra, ale i na Petra samotného. Petr tak strádal nejen po stránce psychické ale i fyzické. Mezi vrstevníky byl segregován pro nízký socioekonomický status. Poté, co se matka rozhodla opustit se synem společnou domácnost, našli útočiště v nedalekém azylovém domě, což napomohlo Petrovu psychickému stavu. Jeho matka po roce navázala nový vztah se starším mužem, který Petrovi věnoval značnou péči a zabezpečil jim klidné zázemí. Dnes je Petr označován za bezproblémového a v jeho prospěchu bylo zaznamenáno výrazné zlepšení.

Přepis rozhovoru:

• **Jak jsi prožil dětství?**

„Moje dětství to nebylo ani dětství. Otec byl věčně ožralej a mamka se ho bála, hádali se, věčně jsme neměli ani co jíst. Chodil jsem voblíkanej jako socka a pamatuju se, že už ve školce se mi smáli, takže ani ty kámoše jsem tenkrát neměl. Rodiče byly oba z děcáku, a tak jsme neměli nikoho, kdo by nám pomohl, nebo

někoho, kam bych mohl jet třeba na prázdniny. Když jsem viděl ty děcka, jak je třeba děda doveze pomalu až do školy, jak si mávají, tak mě to vždycky hrozně štvalo. Že já jsem byl o to okradenej. Jako bych něco někomu udělal, ale já si to nevybral. Já jsem takovou rodinu nechtěl a nechápal jsem proč zrovna já. Hrozně mě to štvalo a když měl někdo blbý kecy, tak jsem ho zbil. Fotr pak za to zbil mě, protože si ho předvolali do školy. Stejně s ním nikdy nic nevyřešily. Akorát mě prostě doma zřezal, oni museli vidět, že jsem dobitý, protože jsem měl vždycky tolik modřin, že by mi je ta kráva Milka záviděla. To všem bylo jedno ale že jsem žďuchl do někoho, kdo si o to říkal, tak z toho udělali třetí světovou. Vánoce jsme neslavili, mamka mi teda vždycky koupila ponožky a nějaký triko nebo mikinu. Ale prostě když pak přijdete do školy třeba a všichni se chlubí, co všechno nedostali, kde všude nebyli a já prostě ... Ne že bych jim záviděl, mě jen hrozně štvalo, jak je to na tom světě nespravedlivý. Pak jsme bydleli s mamkou v azyláku a tam už to bylo lepší, byl tam klid a byly na mě hodný. Úplně jinej svět prostě. Tam jsme byli všichni jako na jedné lodi a tam jsem si našel i kámoše. Dodnes se vídáme i když už bydlíme jinde, tak prostě pořád se tam jako rád vracím, třeba když mají nějaký ty akce a tak. Tam to byl takový nový start. Jako když se znovu narodíte. A pak si máma našla novýho přítele, nastěhovali jsme se k němu a ten je prostě supovej. První jsem byl naštvanej, že si mamka zase někoho našla a bál jsem se, že to bude to samý jako dřív. Ale tento nověj táta, on jako by mi chtěl všechno vynahradiť, i když to po něm nikdo nechtěl. Jako třeba že mi nakoupil nový hadry, poprvé v životě jsem dostal kolo a chodíme plavat. Taky nás s mámou bere každý víkend někam se podívat, poznáváme nová místa, ochutnáváme nová jídla. Dokonce i doma občas uvaří a třeba jako tak mamce společně připravíme takový překvapení. Protože budu mít sourozence, a tak se jí to snažíme ulehčit a prostě všechno je teď takový jako dobrý.“

• A v tom dětství, byl Ti někdo blízký?

„Nejbliž mi byla máma, protože když jsem byl ještě malej, tak mě před fotrem bránila, když mě chtěl bít. Jenže stejně na něj byla krátká. Ale mám ji rád. Ona byla hodná, možná až blbá. Nechala si toho hodně líbit. Měla strach, že sama by to bez něj nezvládla, neuvědomovala si, že on je ten problém, kvůli kterému jsme věčně na dně.“

• Jak docházelo k hádkám mezi tvými rodiči?

„Tak oni se ani vlastně nehádali jako. To prostě fort řval a vybíjel si na nás svoje mindráky a mamka brečela, nemohla se s ním ani hádat, protože hned začala bulet jako malá holka. Byla hrozně měkká, hodně si se mnou povídala, vždycky mi říkala, jak jí to mrzí, že žijeme takhle. Myslela si, že když to oba měli v mládí těžký, tak že to nebudou opakovat. Jenže fotr se chytnul toho špatného příkladu, a to bylo špatně.“

• Jaký nejhorší zážitek ze svého dětství máš?

„Všechny byly hrozný, já na to nerad vzpomínám. Jednou třeba když jsem se zastal mamky, tak mi vpálil takovou ránu, že jsem druhou dostal o futra a měl jsem rozseknutou tvář. Druhý den jsem nemohl jít ani do školy. Pak mě tam brali jako záškoláka a zase jsem byl špatnej já. Nebo když jim přišly peníze, on to všechno prochlatal a my jsme pak měli třeba jen půlku chleba na tři dny. Z hladu jsem jedl i cibuli. Když jsem by pak starší, tak jsem začal krást v obchodech a jednou mě chytli, měl jsem u sebe tři blbý čokolády a hned na mě chtěli volat policajty. Bylo mi asi jedenáct. Ale nakonec mi jen vynadali, musel jsem je vrátit, zakázali mi tam chodit a poslali mě domů. Nezajímalo je, jestli třeba nekradu pro to, že mám hlad. Prostě mě zase brali za hajzla, co prostě patří do pasťáku. Já bych tenkrát do toho pasťáku raději šel než být doma. Protože to bylo vážně děsný. Mlátil nás čím dál tím víc. Jednou už to mamka nevydržela, řekla ať si sbalím věci, že utečeme. No a my jsme jeli do azyláku, kde už na mamku čekali. Tam byly vážně hodný, i když jsme měli společnou kuchyň a ty záchody a tak, tak jinak to tam bylo super.“

• Co Ti pomáhalo zvládat ty situace?

„Hmm, asi to, že jsem musel, nic jinýho mi nezbývalo než to nějak přežít. Chtěl jsem vyrůst a odstěhovat se, prostě vypadnout. Neměl jsem na výběr, nemoh jsem otočit prstenem a mít co jsem chtěl. Ted' mám teda víc, než jsem chtěl.“

• Co jsi nejvíce postrádal?

„Postrádal jsem domov, kde otevřete ledničku a můžete se najíst. Kde bych měl tátu, co by mě bral na fotbal, učil by mě jezdit na kole a rodil by mi, kdybych si nevěděl rady. Prostě tátu, co by na mě byl pyšný a byl by tam pro mě, když bych

ho potřeboval. Mamku, která by na nás mohla být pyšná a chystala by večere. Prostě tu normální rodinu.“

• **Ted' už máš normální rodinu?**

„Jo, ted' už mám super rodinu. Nikdy bych nevěřil, že mě to někdy potká. Ze začátku to bylo sice takový taky těžký, protože se mi třeba nelíbilo, že mě ten nověj táta tak jako by mě měl pořád na očích, pořád se mi snažil něco kupovat a jako bych najednou jsem měl všechno a já se bál, že to prostě bude jen na chvílku, že prostě to není ani pravda. Takže jsem se prostě bál, že to ztratím, že mi lžou. Ale on si mě často bral třeba ven, kdy jsme si zajeli třeba na fotbal, takovej ten, kde hráli jeho kámoši a on mě představoval jako svýho syna a byl prostě na mě jakoby hrdej a já se cítil taky hrdej, protože jsem byl najednou někde vítanej. Když třeba měli trénink, tak mě učili, jak dělají různý finty a mě to začalo hrozně bavit. Pak mě přihlásil do dorostenců a hraju ted' jako pořád. Sice jen pro zábavu ale baví mě to. Ne že bych si myslel, že budu jako Messi. Prostě mi to hodně dává a baví mě to. Táta mě hodně změnil, záleží mu na tom, abych se dobře učil a hodně mi v tom pomáhá. A třeba mu vadilo, jak jsem mluvil, nebo když mi něco nešlo a já jsem byl naštvanej a on mě jako by třeba hned nefláknul, jak by to řešil můj pravej fotr, on si mě prostě vzal abychom byli sami a řekl něco jako, víš Pe'ťo, toto nechci abys dělal, vždyť to jde řešit jinak ... nebo takhle se chlapi nechovají, ty jsi můj kluk a byl bych moc rád, kdybys to prostě nedělal. A já ho mám prostě děsně moc rád. On by prostě nemusel pro nás nic dělat, ale on nás má rád a prostě... (pláč)“

• **Když se ohlédneš, můžeš říct, že tě to v něčem posílilo? Nebo naopak, že ti to něco vzalo?**

„Tak jako určitě si ted' vážím víc toho, co mám, protože tenkrát jsem neměl nic. A hodně si to užívám. Nevím, kdybych měl všechno jako ostatní, tak bych to bral asi jako samozřejmost třeba, protože ostatní kámoši to tak často berou. Cítím se takovej silnější díky tomu, ted' třeba i když už bydlíme ve městě, tak když ve škole vidím někoho, s kým se nikdo nechce bavit, protože nemá na drahý hadry, tak já se mu snažím jakoby pomoci. Jakože se s ním bavím a třeba když nemá svačinu nebo pití, tak se s ním rozdělím. Protože já, když jsem chodil tenkrát do školy na vesnici a neměl jsem svačiny, tak jsem chodil pít vodu na záchod, aby mě

nikdo neviděl a dělal jsem, že nemám hlad. I když jsem měl třeba strašnej hlad. Takže jakoby teď vidím víc do těch kámošů. Ale rozhodně mi to vzalo hodně, protože jsem měl potíže jíst, když jsme pak odešli. Měl jsem jako tak zničený to břicho, že když jsem toho pak snědl hodně, tak jsem měl hrozný křeče a bolesti. Trvalo mi, než jsem si zvykl na pravidelnou stravu a taky jsem se často v noci budil. Pořád mě taky bolela hlava. A taky jsem přišel o hodně času, který jsem mohl strávit úplně jinak a líp. Jako prostě kdybych si to měl prožít znovu, tak si asi něco udělám. Nechtěl bych vrátit ani jeden den z toho. Jsem rád, že je to za mnou.“

• Jak jsi prožíval jejich hádky?

„Tak já jsem je spíš přežíval. Vždycky jsem se hrozně bál, pak jsem ale začal mívat čím dál tím větší vztek. A když mi bylo tak kolem těch devíti, tak to mě začal bít. Protože jsem se vždycky snažil bránit tu mamku a prostě jsem byl malej na to, abych ho přebral. To se nedá říct, jako co jsem tenkrát cítil. Prostě jsem byl naštvanej na celej svět, byl jsem na to sám. Jo, na všechno jsem byl sám. A nerozuměl jsem tomu, proč tenkrát je to u nás jiný. Já se třeba snažil, aby se nenaštval, aby se to prostě neopakovalo, jenže vždycky se to opakovalo. Ale jak jsem si vykládal s tou mamkou vždycky, tak to stejně jsem vždycky poslouchal, jen to, jakože to tak nechtěla, že prostě fotr není zlej, že jenom zažil všechno špatný a že za to můžou jeho rodiče, co se na něj vykašlali. Takže prostě jsem to vždycky musel přečkat, nějak jsem si na to zvykl, jako že už jsem pak ani nebulel a tak. Jen jsem byl naštvanej, no. Byl jsem práznej.“

• Řekl jsi někdy někomu o tom, co se u vás doma dělo?

„Jednou se mě na to ptal táta, ten můj novej táta. Tak jsme si o tom povídali a on řekl, že se nemusím bát, že teď mám jeho a že on nedovolí, aby mi ještě někdy někdo ublížil. Ale pomohlo mi to, že jsem to ze sebe po tom čase dostal a že to jako pochopil. Že mi řekl, to, co mi řekl... Ale jinak nikdy před tím jsem o tom nemluvil. Taky koho by to zajímalo, nebo komu bych říkal třeba že jsem měl hlad, že mě fotr bil jako žito, že byl věčně tak ožralej, že mi chodil močit do pokojíku, protože nedokázal dojít na záchod. Já jsem tenkrát kamarády neměl a teď jsem někdo jinej a nerad vzpomínám na to, co už je našťestí pryč.“

• Ani ve škole se Tě třeba učitelé neptali?

„Tak já jsem chodil do školy u nás na vesnici a tam o vás ví každý všechno. Věděli, že fotr jako chlastá a že jsme ti sociálně slabí. Jenže to se vás každý štítí, jako bych byl nějaký nakažený nebo co. Navíc tam bylo málo děcek a byli rádi za každého žáka navíc. Takže se o mě nestarali, pokud jsem se s někým třeba nepopral. To vyřešili důtkou třídního učitele a byli spokojení.“

• Jak vnímáš násilí?

„Násilí vnímám jako něco špatného. Jako ten fotr, když nás mlátil a vyskakoval, protože jsme byli slabší a věděl, že mu to nemůžeme vrátit. Tak to bylo násilí. Jako násilníka mě taky brali ve škole, protože jsem se pral. Já se jako nechtěl prát, ale já jsem musel. Když mi někdo nadával do socek a tak podobně, tak mě vždycky hrozně naštvalo už jen to, že vůbec neví, jaký to je. Nějakej mazánek si začal vyskakovat a já nechtěl být šikanovanej, stačilo mi, že jsem to měl doma.“

• Kdybys mohl něco vzkázat svému mladšímu já, co by to bylo?

„Řekl bych si, že mě čeká ta nejlepší odměna, takže by se mi asi snášelo líp a snažil bych se být lepší už tenkrát. Když se jako to moje mladší já pořád ptalo, proč já, tak bych prostě věděl.“

• Jak jsi vnímal rodiče?

„Tak jak jsem říkal, mamku jsem měl rád. I když byla taková, jaká byla.

No a fotr, to byl obyčejnej ožralec. O nic se neuměl postarat. Jediný, co ho zajímalo, byl ten jeho chlast a pořád se jenom litoval. Jak se na něho všichni vykašlali, jako že neměl rodinu. Věčně byl bez práce, protože byl líný a pak si to na nás doma vybíjel. Byl to hajzl.“

• Jak bys stručně charakterizoval svou rodinu?

„Jako když se vezmou dva outsideri z děcáku a pořídí si děcko, aniž by věděli něco o životě nebo prostě aby byli nějak zabezpečení. Nechápu, proč si hned museli dělat děcko?! Mamka měla růžový brýle a spoléhala na fotra, ten si zase myslel, že mu všechno spadne do klína a svět mu bude za to, že měl špatný dětství, klečet u nohou. Jsem rád, že teď mám novou rodinu a je nám fajn. Jsem teď šťastnej, dokonce se těším na nového sourozence.“

• Jaký vztah s rodiči máš teď?

„Tak s mamkou je to dobrý. Hrozně se změnila. Je teď taková spokojená a užívá si to, že budu mít sourozence. Pořád si hodně povídáme. A s tátou (otčímem) je to prostě super. Lepšího tátou bych si snad ani nemohl přát. Dokonce mi řekl, že by si mě chtěl jako adoptovat, abych měl stejný příjmení. Měl jsem hroznou radost, že budu jako vážně jeho. No a fotra jsem neviděl od té doby, co jsme od něj odešli. Mamka s tátou za ním prý byli kvůli té adopci a prý byl zase ožralej. K soudu pak ani nepřišel, jako jediný syn mu nestál ani za to, aby tam přijel, takže já už mám jen jednoho tátou.“

• Jak si představuješ svoji budoucí rodinu?

„Tak jako tu, jakou mám teď. Prostě jednou chci být taky takový táta, jako je můj nový táta. A chtěl bych mít syna, kterého bych učil všechno, co mě učí táta, budu s ním hrát fotbal a tak.“

• Chtěl bys ještě něco dodat?

„Chtěl bych popřát těm, kteří v tom žijí, hodně sil. Protože kdo to nezažil, tak jako neví, jak je to strašný. Každý si říká, že mu by se to nestalo, protože by si to nenechal, ale já neměl na výběr tak jako určitě spousta dalších. To vlastně žijete a ani nevíte, že žijete. To jen přežíváte a život utíká. Já si říkám, kde už jsem mohl být, třeba kdybych měl svého nového tátou od začátku, tak bych určitě, teda asi dost možná bych byl někde jinde. Teď jakoby se teprve poznávám, protože miluju sport a před tím, když jsem neměl tu možnost, tak jsem pomalu ani třeba nevěděl, kdo je to Messi. Jediný, na co jsem myslel bylo, jak to přežít, co budu jíst a tak. To prostě jakoby není život ale taková živá smrt. Takže hodně sil těm, co trpí pořád no.“

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Michaela Rapantová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PaedDr. Alena JŮVOVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Dítě jako svědek a oběť domácího násilí
Název v angličtině:	The Child as a witness and victim of domestic violence
Anotace práce:	Bakalářská práce „Dítě jako svědek a oběť domácího násilí“ pojednává o domácím násilí a zmiňuje dopady na životy ohrožených dětí. Cílem bakalářské práce je popis a analýza domácího násilí především v kontextu dítěte ohroženým daným jevem a zdůraznění jeho následků. V úvodních kapitolách je daná problematika popsána z hlediska teoretického. Zaměřena je zejména na násilí, jeho příčiny a důsledky. Praktickou část práce tvoří kvalitativní výzkum formou fenomenologické studie dvou konkrétních případů dětí, zasažených domácím násilím, ve snaze zjistit, jak vnímají prožité domácí násilí, jak na ně daná zkušenost působí a jak to ovlivnilo vztahy v rodině.
Klíčová slova:	Domácí násilí; oběti domácího násilí; dopady domácího násilí na děti; děti ohrožené domácím násilím; svědci domácího násilí.
Anotace v angličtině:	Bachelor thesis "the Child as a witness and victim of domestic violence" discusses domestic violence and its impact on the lives of vulnerable children. The aim of this thesis is the description and analysis of the domestic violence primarily in the context of the child endangered by the phenomenon and highlighting its consequences. In the opening chapters is the issue to be described from the point of view of the theoretical. The focus is on violence, its causes and consequences. Part of the work of Practical fenomenologické qualitative research study of two specific cases of children affected by domestic violence, in order to find out how they perceive of domestic violence, as the experience is

	and how this has affected relationships in the family.
Klíčová slova v angličtině:	Domestic violence; victims of domestic violence; impacts of domestic violence on children; children vulnerable to domestic violence; witnesses of domestic violence.
Přílohy vázané v práci:	I. Záznam z rozhovorů
Rozsah práce:	60 stran
Jazyk práce:	český